ARD bilten 15/2000

Biro za arhitektonsko projektovanje, istraživanje i edukaciju, Beograd,
Architectural Research and Design Studio, Belgrade

NOVOGODIŠNJA ANKETA 1999/2000

Kao svake nove godine, tako i ovaj put smo krajem decembra 1999 god. sproveli malu anketu u cilju provere stepena (ne)zadovoljstva naših polaznika ovim kursem i predmetima na njemu. Veoma smo dobro svesni činjenice da provera učeničkih stavova nikada nije bila od interesa za naše edukativne ustanove, u skladu sa zvaničnim (ne)programiranim jednosmernim tokovima informacija i zatvaranjem mišljenja učenika. Medjutim, imajući u vidu da je cilj našeg tečaja sasvim drugačiji – otvaranje mišljenja i dvosmerne komunikacije, bilo je potpuno opravdano da se posle tri meseca druženja i intenzivnog rada, pored niza pojedinačnih sondaža, ispitaju na širem planu reakcije polaznika i globalno sagledaju njihovi utisci.

Razume se, anketa je anonimna, a učesnici su zamoljeni za najbrutalniju iskrenost, uz punu spremnost da se suočimo i sa najstrožijim kritikama. U ovim godinama, inače, deca su još uvek poštena i iskrena, ma da veoma kritički nastrojena. Neki put su u stanju da svoje stavove racionalno obrazlože u posebnim napomenama, dok se ponekad radi samo o neodredjenim utiscima, baziranim na atmosferi i sitnim dogodovštinama (što ne znači da ih treba ignorisati).

Učesnici su zamoljeni da sa ocenama od 1-5 ocene kvalitet sledećih segmenata našeg tečaja u toku prvog tromesečja:

U OVOM BROJU :

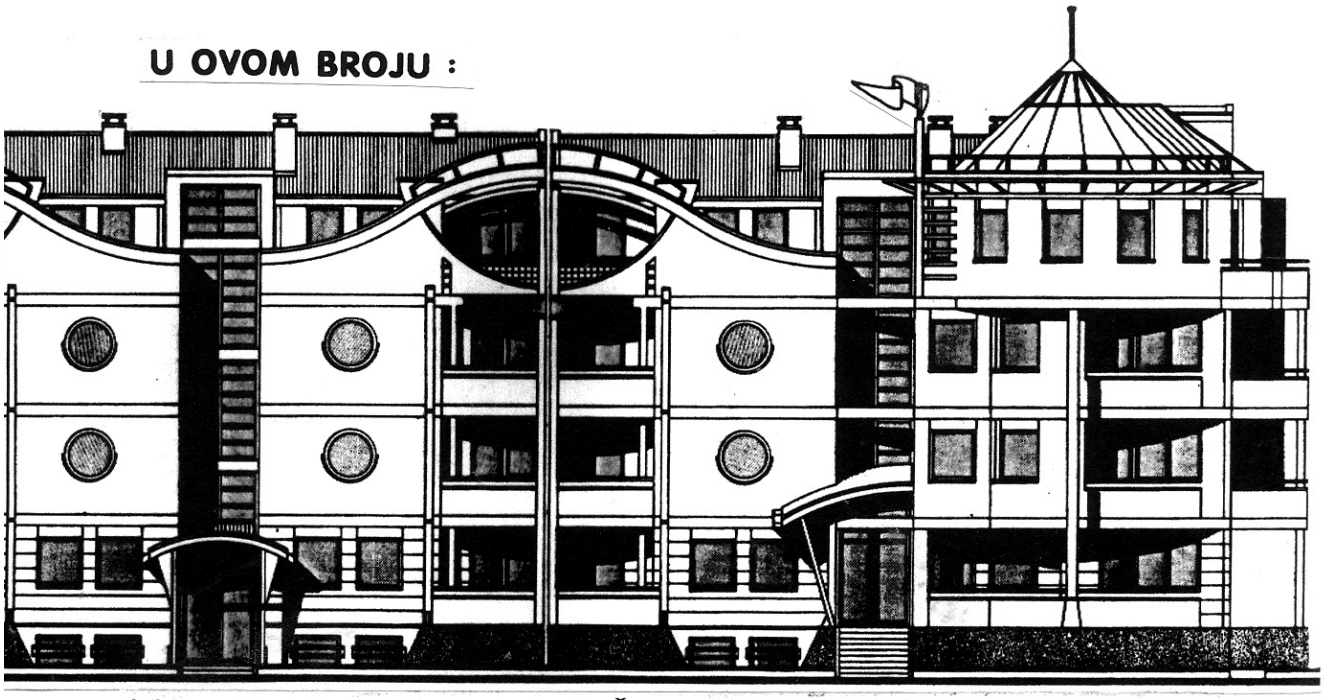

Arhitekti Aleksandar Djokić i Miloš Čanak: Stambena zgrada "Sportska kolonija" u Žarkovačkoj ulici na Banovom Brdu, Beograd 1992

1 – Tečaj u celini
2 – Prostorni komfor
3 – Tehnička opremljenost
4 – Elementi projektovanja
5 – Slobodno crtanje
6 – Matematika
7 – Testovi snalaženja u prostoru
8 – Istorija arhitekture
9 – Odnos nastavnika i učenika
10 – Bilten

U anketi je učestvovalo ukupno 78% naših učenika pošto su ostali, zbog intenzivnih školskih obaveza, poslednjih desetak dana praktično prestali da dolaze, pa nisu bili prisutni ni tokom anketiranja. U drugoj polovini decembra sa časova je izostajalo ponekad i preko 50% učenika uz dobro poznatu poštapalicu "prepisaću..." ili "znam JA to" (Vuk M.), Nije potrebno naglašavati do koje je mere to povećalo rizik i umanjilo šanse na ispitu, ali se bar nadam da su svi toga dovoljno i sami svesni.

Još dve stvari su nas dobro prodrmale a to su:
A/ Vaše ekskurzije koje su pokrile period od mesec i po dana tako da je stalno po neko izostajao, i
B/ Nova praksa na fakultetu (koja je uz gred budi rečeno efikasno istrebila svaku mogućnost korupcije) da se putem tzv. "donatorstva" može upisati bilo koje dete koje je prethodno palo na prijemnom ispitu. Ovo je smanjilo nervozu kod dela naših polaznika, ali i njihovu motivaciju ("moj će tata raditi, pa će upis platiti!"), tako da se ostvaruje ono "što se propusti na mostu, plati se na ćupriji". Još veće probleme imamo sa decom naših prijatelja i kolega koja živeći već u arhitektonskom okružju, gledaju na ispit kroz ružičaste naočare i češće izostaju od drugih pa se, izgleda, mi više brinemo od njih samih. Daleko su odgovorniji tzv. "Subotari", duhovna elita dece iz raznih gradova Srbije koji pod neshvatljivo teškim uslovima prate kurs redovnije od svih ostalih, pojačani sa dve beogradske džudiskinje ne manje vredne i čestite. Dok su beogradske grupe iskoristile ponudjeni fond časova samo sa oko 80%, dotle su "Subotari" (sa veliko S) iskoristili preko 98% ponudjenih sati, što predstavlja veoma upečatljivu razliku.

A sada da pogledamo i ocene naših polaznika:

Kako se vidi, organizacija tečaja u celini je ocenjena visokom prosečnom ocenom Od 4,73. 70% učenika je ovu stavku ocenilo sa čistom peticom, što znači da je prihvaćen naš osnovni koncept kompleksne nastave koja je usmerena ne samo ka prijemnom ispitu, već i ka širem uvodjenju u svet arhitekture uz neophodno otvaranje mišljenja.

Pregled 1

Rezultati ocenjivanja I tromesečja 99/2000 našeg kursa, od strane polaznika

Broj	Parametar	Grupa A	Grupa B	Grupa C	Grupa D	Grupa E	Grupa X	Ukupan prosek
1	Kurs u celini	5.00	4.58	4.67	4.75	4.92	4.50	4.73
2	Prostorni komfor	4.25	4.29	4.50	4.37	4.38	4.00	4.34
3	Tehn. opremljenost	4.75	4.37	4.80	4.87	5.00	4.17	4.61
4	Arh. projektovanje	4.75	4.37	5.00	5.00	4.92	4.65	4.85
5	Slobodno crtanje	5.00	4.66	4.33	4.56	4.81	4.67	4.70
6	Matematika	4.87	3.92	4.67	4.05	4.61	4.67	4.34
7	Prostorni testovi	5.00	4.50	4.33	4.81	5.00	4.50	4.72
8	Istorija arhitekture	4.37	3.87	4.67	4.25	4.65	4.83	4.37
9	Odnos nast./učenik	5.00	4.87	4.83	4.75	5.00	5.00	4.90
10	Bilten	5.00	4.92	4.83	4.87	5.00	5.00	4.93

Napomena: Grupu X čine oni polaznici koji na anketnom listu nisu naveli šifru svoje grupe.

I sami smo svesni činjenice da radimo u veoma skučenom prostoru, tako da je prosečna ocena prostornog komfora od 4.34 možda malo preterana i verovatno stimulirana prisustvom dve vrste dezodoransa i mirišljavog toalet-papira u WC-u. U svakom slučaju, zahvaljujemo se svim polaznicima na razumevanju imajući u vidu da nijedna pojedinačna ocena nije manja od trojke. Uzgred budi rečeno, ne treba zaboraviti da bi angažovanje nekog posebnog poslovnog prostora neminovno povećalo školarinu za oko 20%, što ne želimo ni mi ni vi.

Tehnička opremljenost nije u potpunosti iskorišćena u I tromesečju, pošto trenutno na našem tržištu nema CD-ova posvećenih istoriji arhitekture, pa smo se ograničili na video materijale. U II tromesečju će se situacija verovatno izmeniti, pošto posedujemo veoma lepe CD-ove o istoriji umetnosti. Mislimo, dakle, da je prosečna ocena od 4.61 odraz realne situacije.

Predmet Osnove arhitektonskog projektovanja je veoma visoko ocenjen sa 4.85, što znači da vam se uglavnom dopao. 84% anketiranih je ovaj predmet ocenilo peticom, dok je jedno, u magli zabludelo dete izjavilo (o, užasa!) da ga projektovanje uopšte ne zanima! Pa šta tražiš onda, pobogu, u ovoj našoj šumi, jagnje moje? Izešće te vuci, nesretno dete!

Kod slobodnog crtanja se maksimalno iskazuje dečja individualnost. Jedni žele da im se samo ukaže na nedostatke, dok drugi smatraju da su školarinu amortizovali samo ako im nastavnik postavi i finalizira pola crteža što je, razume se, široko popločani put koji vas vodi pravo na Gradjevinski fakultet. Visoka prosečna ocena od 4.70 (dve trećine anketiranih je predmetu dalo peticu) svedoči da se većina uklopila u sistem samostalnog razvoja (uz permanentnu kontrolu, razume se),ali jedna trojka ukazuje da je nekima potrebno čvršće vodjstvo, pa će ga i dobiti.

Matematika se suočava sa veoma različitim nivoima znanja i mogućnosti shvatanja polaznika. U prvom tromesečju nastava je vodjena na nekom prosečnom nivou za koji se smatralo da će svima biti dostupan (pa čak i sada ima nekoliko učenika koji predavanja prate sa teškoćama). To je, medjutim, neminovno dovelo do reakcije onih naprednijih koji smatraju da bi nivo nastave trebalo podići. Relativno niska prosečna ocena od 4.34 je rezultat ove diferencijacije znanja i potencijala, pri čemu oba ekstrema (veoma dobri i veoma slabi matematičari) predmet ocenjuju slabijim ocenama (ne manjim od trojke) ali iz različitih razloga. Ovaj bi se problem mogao prevazići prestrukturisanjem grupa tako da u nekima program nastave matematike bude standardan, a u drugim napredan, ma da ovakvo rešenje vodi u veoma nepopularnu duhovnu segregaciju učenika i u neke nove probleme. U svakom slučaju, u II tromesečju, po prirodi stvari, nastava će se usložiti tako da će oni izbirljiviji sasvim sigurno doći na svoje.

Prostorni testovi koje vam dajemo su delom ispitni, a delom iz drugih izvora (ruski, američki, nemački). Prosečna ocena od 4.72 ide na račun autora a ne nas. Preko 70% pojedinačnih ocena su petice, a glavna primedba je da na kraju časa treba dati i rešenja zadataka, što smo do sada izbegavali u varljivoj nadi da ćete nedovršene zadatke uraditi kod kuće.

Izgleda da je baksuzna istorija arhitekture za mnoge suviše glomazna i prepuna informacija koje je teško svariti i popamtiti. Žalbe se odnose na kvantitet, a ne na kvalitet informacija, i bojim se da je to bilo bolno ali neizbežno kao vadjenje zuba. Šta, ako bi se na ispitu pojavilo nešto što smo mi preskočili – ne bi nas oprali ni Dunav ni Sava. Ovako, šta je, tu je – prešli smo gradivo, ponovili ga preko testova, ponavljaćemo ga i dalje, pa se nadamo da ćete nešto i zapamtiti. Prosečna ocena

od 4.37 označava tu nemogućnost potpunog memorisanja informacija, sudeći po pratećim primedbama.

U proseku je visoko ocenjen odnos nastavnika i učenika na tečaju i to sa 4.90. 85% anketiranih ga ocenjuje sa peticom, ali smo primetili i dve četvorke, koje svedoče da postoje i oni (istina retki) kojima više odgovara formalniji kontakt, sličan odnosu u školi. Takvi stavovi se, takodje, moraju poštovati, jer niko ne sme da se oseća nelagodno tokom časova. Što je za jedne neusiljeno, za druge može biti neprilično – dakle, u izvesnoj meri ćemo formalizovati kontakte.

I na kraju, bilten! Veoma visoka ocena od 4.93 ne može da prikrije i dve četvorke uz jednu maglovitu primedbu da to može i bolje. Razume se da može, a mi bismo bili svima veoma zahvalni, ako biste nam dali sasvim konkretne sugestije u tom pravcu. Mi zaista želimo da bilten bude po vašoj meri, a ne po meri za koju zamišljamo da bi trebalo da bude vaša.

Od ne naročito brojnih napomena koje ste dali uz ocene izdvajamo sledeće:

- Da se matematika prilagodi višem nivou naprednijih učenika,
  Ovo će se veoma ozbiljno rasmotriti i verovatno usvojiti.
- Prostorna stešnjenost
  Tu se za sada ništa ne može učiniti.
- Da se za vreme crtanja pušta muzika.
  Naša su iskustva u tom pogledu negativna, ali možda ćemo pokušati.
- Pospanost za vreme predavanja iz istorije arhitekture.
  Srecom, sa ovim predmetom je gotovo, a novi će biti zanimljiviji. Pokušaćemo da u cilju vašeg razbudjivanja povremeno predavanja prekidamo reklamama i snimcima vojnih marševa koji vas pozivaju na klanicu ("Srpska se truba s Kosova čuje!") i sl.
- Zajedničko rešavanje testova pri kraju časa.
  Mi smo to i do sada radili, ali malko kasnije da biste mogli da zadatke završite kod kuće. To uostalom većina zahteva.
- Previše informacija u Istoriji arhitekture.
  A tek kad vidite šta vas sve čeka u Savremenoj arhitekturi ima da se raspametite načisto! Šalim se, naravno, mislim da je "Poplava informacija" ostala iza vas.
- U bilten bi trebalo uneti i neke zadatke.
  Ovaj bilten kruži kroz ceo Beograd. Ako želite da vaši konkurenti dobiju zadatke kao na poslužavniku, ja nemam ništa protiv.
- Fotelje u prvom redu mame na spavanje, dok su režiserske stolice u drugom redu neudobne.
  Ne slažem se! Uz malo dobre volje može se spavati i u režiserskim stolicama, a ni fotelje nisu baš preudobne!
- Tokom crtanja želeli bismo više objašnjavanja
  Sugestija se prihvata. Biće postupljeno po prednjem.
- Da li ćemo ponoviti Istoriju arhitekture?
  Ponavljanje je predvidjeno u oba naredna trimestra.
- Više zadataka iz matematike, a možda i domaći zadaci.
  Sugestija se prihvata.

Eto, to su vam rezultati Novogodišnje ankete, a ako do proleća ne dodje do novog bombardovanja, pokušaćemo da upriličimo i Prvomajsku anketu. Vama i Vašima žele sve najlepše za Božić i Novu godinu,

Teta Nada. Profesor Miloš i Čika Mika

Čanak

ARHITEKTURA NA RASKRSNICI

ARHITEKTURA DANAS

Ilija Gligorijević dipl.ing.arh.
Beograd, Los Angeles

UVOD

MODERNA ARHITEKTURA industrijske epohe (socijalnog spasenja) je jedan ogroman i neosporan fakt – svršena činjenica. Kao pokret ona je dovoljno stara da bi nam prikazala i dela i nedela. Bili smo svedoci širenja svih gradova u svetu i promena njihovih silueta, likujućih parada betona, ali lišenih jednog osnovnog umetničkog stava. Promašaji te arhitekture su tako ogromni i tako vidljivi, a nalaze se na svakom uglu oko nas. Nepopravljiva je šteta koju su našim gradovima naneli odbacivanje prošlosti, bezobzirno i nepromišljeno razaranje, gubitak našeg vrednog istorijskog nasledja, destruktivno pogrešna razmera, zlodela i sabotaža odnosa u životnoj sredini, kao i nepoznavanje i zapostavljanje civilizacijskog kontinuiteta koji čini urbanu kulturu.Da su izražene ambicije te industrijske civilizacije bile manje, možda bi ona bila manje ranjiva, medjutim te ambicije strahovitog optimizma nanele su neverovatne štete samoj arhitektonskoj misli, čovečanstvu i svim gradovima. Te ambicije koje su zadovoljavane na grub način (ovde jedem, tamo spavam, onde radim)–primarne funkcije, negirale su apsolutnu suštinu arhitekture koja je hleb duše i visoki civilizacijski zahtev svakog čoveka i ljudske zajednice - da živi u lepom i harmoničnom okruženju. Nije ni čudo što je svet postao toliko zao, jer lep grad nije puka slučajnost, on je prevashodno estetski fenomen. Neophodno je znati da mi pravimo grad, a da grad pravi nas i da je arhitektura UMETNOST I NAUKA O IZGRADNJI ŽIVOTNE SREDINE, koju čovek stvara oko sebe, kako u smislu njenog funkcionisanja, tako i njenog izgleda.

SMRT I PONOVNO RADJANJE VELIČANSTVENOSTI ARHITEKTURE U SVETU je apsolutna ćinjenica. Smatram da je današnja arhitektura zaista na pravoj raskrsnici, kao nikada do sada.

Naša zapadnjačka tradicija prošla je više od 25 vekova STILSKOG RAZVOJA, od svojih grčko-rimskih izvora do humanističke revolucije renesanse, baroka, secesije, art deco-a. Ona je neprekidno u stanju metamorfoze i revolucije. Promene, prouzrokovane tehnološkom revolucijom koja jasno i nedvosmisleno vrši apsolutne promene na nivou svih sadržaja življenja, i koja je kao revolucija jača od nekada pismenosti ili mašinske civilizacije, vraćaju ARHITEKTURU U OBLAST ČISTE UMETNOSTI - nazad u svoju kulu od slonovače. Potrebno je dosta znanja, iskustva i nekih nimalo popularnih procena vrednosti da bi se u ovom trenutku mogao odvojiti lažni sjaj od pravih vrednosti, pa potrebnu perspektivu arhitekture nije ni malo lako postići. Za pretvaranje jedne zgrade, jednog grada u umetničko delo - potreban je AKT KREATIVNOSTI, a ne lukavi kanibalizam. Arhitektura treba da pruži nešto više od pukog zadovoljstva našem lutajućem pogledu

POSTMODERNA ARITEKTURA je otvorila novo poglavlje u istoriji arhitektonskog stvaralaštva. Mnogi su joj predvidjali propast, ali prvi period u njenom stvaralaštvu, već je doneo fantastične rezultate. Nekoliko gurua, koji su bili ozbiljni nosioci savremene arhitektonske misli kao što su Aldo Rossi(Aldo Rosi), John Hejduk (Džon Hedžak), Michael Graves(Majkl Grejvs), Rem Koolhaas (Rem Kulhas), Robert Stern (Robert Štern), Philip Johnson (Filip Džonson), Charles Moore (Čarls Mur), Paolo Portoghesi (Paolo Portoge-

zi), Peter Eisenman (Piter Ajzenman) i stotine drugih u Japanu, Evropi, uz neverovatno veliki broj novih institucija arhitektonskog smera – fakulteta-akademija-instituta, koje su svakog dana, uz veliku pomoć države, na svim meridijanima sveta izrastale na horizontima vremena, znatno su doprinele jednoj vulkanskoj poplavi najrazličitijih stvaralačkih koncepcija i stilova u konceptu POST-MODERNE i NOVIH ARHITEKTONSKIH PRAVACA DANAS.

TEHNOLOŠKA REVOLUCIJA nam je omogućila odlazak na druge planete. Nauka – INTELEKTUALNA TEHNIKA uz informaciju kao kapital, obezbedila je neverovatno veliki broj novih materijala i omogućila izvanrednu gradnju u kosoj ravni i u svim neshvatljivo novim formama uz lakoću izvodjenja i povoljne cene. Promene u komunikacionim sistemima, audio-vizuelnoj tehnici, tehnologiji, načinu života i njegovim potrebama - donele su novi način života i korišćenja u drukčijim .funkcijama. Na sceni je preko 150.000 novih profesija, a te profesije traže drukčije prostore, nego do sada nama poznate. Na sceni se radjaju i već su rodjeni novi funkcionalni objekti (komercijalno-tržni centri i preko 150 apsolutno različitih tržnih centara, naučni parkovi, poslovni parkovi, moćni nautički centri-gradovi, profesionalni nautički integralni centri, akva parkovi, bajsajdi, veliki folgreri, potpuno izmenjene strukture svih vrsta pristanišnih zgrada, novi koncepti stanovanja, zabave - jasno su već postavljeni i izgradjeni u arhitekturi današnjice.

Periferije su postale savremeni centri današnjice. Grad po slici čoveka, nove dimenzije u planiranju gradova. Paolo Soleri radi homogeni plan NOVOG BABILONA, planira gradove na vodi, japanci već grade ploveće gradove za milion stanovnika. Moderna elektronika, moderne komunikacije, savremena optika koja sunčevim svetlom osvetljava 5 etaža ispod zemlje. TOTAL DIZAJN - TOTAL PERFORMANS.

Svi velikani arhitektonske scene u TOTAL DIZAJNU rade sve prostore. Iz enterijera izlazi omotač. To je osnovno pravilo arhitekture. Savremeni enterijeri definišu zgradu - oni su imperativ. To su potpuno nova shvatanja u koncepciji unutrašnjih prostora. Unutrašnji prostor je u promenljivoj funkciji sa visoko cirkulacionom i tehnološkom informatikom. Za sve ovo je potrebno jedno veliko novo znanje. Naše srpsko znanje u ovoj oblasti je skoro neprisutno. Arhitektonski fakulteti nisu u kontekstu svega ovog što se dešava na arhitektonskoj sceni - zastareli su. Prijem studenata na iste je tragičan. Oni čak ni predmet: enterijer - nemaju. Oni misle da je to kićenje zidova. Savremeni fakultet mora biti postavljen na naučnoistraživačkoj osnovi i mora da školuje kadrove sposobne za interdisciplinarno naučno praćenje svih dešavanja u svetu

POST MODERNA ARHITEKTURA, veoma prisutna u prvom periodu zaokreta arhitekture ka arhitekturi umetnosti, kao prvi inkubator ka čistoj umetnosti, jasno definisanoj - prolazi i uvek će biti u tri kanala. Kroz prvi će uvek prolaziti filtrirani velikani u prvom periodu stvaranja i odlaziti u nove pravce, već ustaljene danas. Drugi kanal POST MODERNE ARHITEKTURE je moćan inkubator za kraće ili duže sazrevanje i on će ostajati uvek kao POST MODERNA arhitektura. Treći kanal svakako je filter za odbacivanje i svrstavanje u koncepte lakokrilne arhitekture.

Velikani današnje arhitekture, značajnih ostvarenja u svetu, su svojom veličanstvenošću i sadržajnim rešenjima - svakako izrasli na relaciji PROŠLOST-SADAŠNJOST-BUDUĆNOST, shvativši tu moćnu relaciju koja je održala vrednost arhitektonske misli

kroz hiljade godina. Oni su shvatili da ako u sadašnjosti izgubite znanje prošlosti i njegove vrednosti - izgubili ste budućnost. Tu arhitektonsku esenciju u stvaralaštvu modernih ostvarenja savremene estetike, oni su na volšeban način, kao trajne vrednosti, vratili na arhitektonsku scenu.

ARHITEKTURA SE DANAS U SVETU GRANA U SLEDEĆE PRAVCE koji obuhvataju arhitekte iz različitih zemalja, i to:

- EKOLOŠKA ARHITEKTURA (Ecological Architecture)
- NOVI EKSPRESIONIZAM (The New Expressionism)
- SAVREMENA ETNO-ARHITEKTURA (Contemporary Vernacular)
- DEKONSTRUKTIVIZAM (Deconstructivism)
- POSTMODERNIZAM (Post-Modernism)
- POVRATAK KLASICIZMA (The Classical Revival)
- MINIMALIZAM (Minimalism)
- HAJ TEK (High-Tech)
- EVROPSKI RACIONALIZAM (European Rationalism)
- POPULISTIČKA ARHITEKTURA (Populist Architecture)
- MEGA-STRUKTURE (Megastructures)
- LOS ANGELES AVANGARDISTI (The Los Angeles Avant-Garde)

Svaki od ovih jasno definisanih arhitektonskih pravaca, predmet je izuzetne nastupajuće arhitektonske kreativne pomame u svim zemljama sveta. Arhitektonske grupacije, instituti, veliki broj arhitektonskih fakulteta, društava i zajednica permanentno kreiraju savremene likovne vrednosti u konceptu sadašnjih i budućih sadržaja, shvatajući tako da je arhitektura danas postala izuzetno veliki biznis. Pogotovu američki arhitekti osvajaju velike delove različitih kontinenata, što je znatno potpomognuto i finansirano u kontekstu državnih intervencija, zavodeći jednu fazu arhitektonskog kolonijalizma. Ovom prilikom nemamo dovoljno mesta đa ih sve prikažemo.

Pre prikaza ovih pravaca, tekstualno i likovno, neophodno je istaći da je za velikane ovih tendencija bilo izuzetno važno što su crpli snagu iz svog nasledja, pa je neophodno istaći da su i prethodna dela arhitekata kao što su:

* LE CORBUSIER
- HENRI LABROUSTE
- LOUIS SULLIVAN
- VALTER GROPIUS
- PETER BEHRENS
- IVAN LEONOV
- CHARLES AND RAY EAMES
- MINORU JAMASAKI
- GIUSEPPE TERRAGNI
- LOUIS I. KAHN
- JEAN PROUVÉ
- LUDVIG MIES VAN DER ROHE
- JAMES STIRLING
- ADOLF LOOS
- LOUIS BARRAGAN
- KENZO TANGE i drugi,

kao temelji, znatno uticala da velikani sadašnjice, crpeći iz veličine svojih prethodnika, pokažu nove vrednosti.

Svaka od gorenavedenih sadržajno-stilskih arhitektura ima veliki broj svojih malih i velikih gurua, ali prostor nam ne dozvoljava da se svima pozabavimo, već ćemo u glavnim crtama prikazati osnovne karakteristike ovih stilova i predstaviti neke njihove najznačajnije predstavnike.

EKOLOŠKA ARHITEKTURA

(Ecological Architecture)

Ona je svakako jedan savremen imperativ koji se utkiva u sve arhitektonske i urbane discipline kao ekološko modelovanje. Reflektujući na univerzalnost ovog arhitektonskog pokreta veštine održavanja, briga za

ljudsku okolinu zauzela je i centralno mesto na izložbi EXPO'92 u Sevilji. Kao deo potrebe da se očekivanih 18 miliona posetilaca zaštite od nesnosnih visokih temperatura u južnoj Španiji, Gradsko odeljenje za energetski inžinjering, regrutovalo je snage za razvoj globalne strategije za EXPOZICION. Oni su predložili apsolutnu zaštitu, kao što su drveće za osenčenje, bašte, centralni travnjaci, arkade, pergole i fontane, uključujući tipične karakteristike MORISH ARHITEKTURE tog regiona. Drvene pergole bile su zamenjene platnenim pokrivkama i kompjuterski kontrolisane efektima izmaglice za doziranje vlažnosti, uz kontrolu temperature i strujanja vetra. BIOKLIMATSKA SFERA je puna sličnih kompjuterski kontrolisanih mikromajzera koji su okruživali sferu oblacima hladne vode, kičma EXPO-a "AVENIJA EUROPE" bila je oivičena platnenim rashladnim kulama i pokrivena prstenovima sa izmagličkim efektima, a

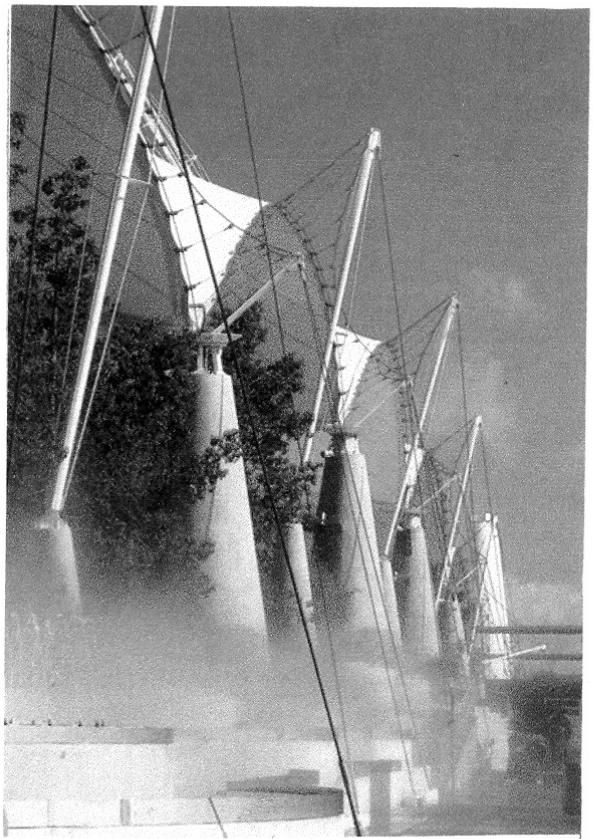

EKOLOŠKA ARHITEKTURA: Jean Marie Henning i Nocolas Normier: Avenue of Europe, Expo-92 Sevilja, Španija

400 m. dugačak "vodeni zid" koji je dizajnirala američka arhitektonska grupacija SITE, prolazi ovom avenijom povezujući baštu i jezerce, da bi se ljudi rashladjivali, kako fiziološki, tako i psihološki.

Ovo je samo jedna mala ilustracija do koje mere se otišlo, od hiljada principa koji vladaju u ovoj arhitekturi. Najpopularnija tendencija ovog pokreta je ona koja prihvata tehnologiju kao sredstvo za obezbedjivanje solucija prirodnosti i rešavanja ambijentalnih kriza. "Upravljati prirodom" i utkati je u sve pore ljudskog življenja, osnovni je koncept EKOLOŠKE ARHITEKTURE.

Ekstreme u svemu dostiže high-tech kompleks EDENSKI (RAJSKI) PROJEKT. Ova BIOSFERA II se projektuje da bude u potpunosti dovoljna sama sebi u minijaturi. Ovde se rekreira hidrološki ciklus i koristi hidroponiks za proizvodnju hrane. Ujedinjene Nacije i Svetska Komisija za ambijentalnost daju veliku podršku ovoj arhitekturi koja je "zeleno obojena", a njen arhitektonski stav je AMBIJENTALNI SENZIBILITET. Ova arhitektura je generisala i izmenila estetiku arhitektonskih objekata. Neverovatno veliki broj poduhvata u sklopu ove tendencije insistira, kako na zaštiti od dalje ambijentalne destrukcije, tako i u htenju da se budućim generacijama ostavi mogućnost da se uklope sa sopstvenim potrebama. Upotreba materijala u gradnji, korišćenje nasledjenih kvaliteta za ublažavanje ambijentalnih ekstrema, jeftini grejni sistemi, prirodne ventilacije, zastakljivanje na maksimalnoj termičkoj I zvučnoj izolaciji karakterišu ovu arhitekturu.

Ja sam boraveći u U.S.A. u mnogo svojih objekata, bilo da su gradjene vile sa zenitnim osvetljenjem, bilo veći objekti za atraktivnije namene, i sam doprineo u jednom institutu da se ovo solarno senčenje, koje je obezbedjivano uz pomoć "svetlosnih

ćelija", uključi i u moje objekte kako bi se minimizirao termalni rast u kancelarijama i ostalim prostorijama i smanjila potreba za rashladnim uredjajima.

Specifični solderi, takodje reflekuju svetlosne zrake u kancelarijama kroz mikro - ćelije i apsolutnu kompjuterizaciju, da bi se povećalo prirodno osvetljenje duboko unutar zgrada. Jedan dobar TOTAL PERFORMANS, gde je arhitekta postavio sve od enterijera do exterijera a za šta je potrebno izuzetno znanje i obrazovanje na savremenom nivou, nameće da se GENERALNI NIVOI OSVETLJENOSTI prate monitorski i kontrolišu uz pomoć kompjutera.

Za razliku od većine arhitektonskih pokreta koji su danas prisutni u svetu i koji nastaju iz sopstvenih referentnih teorija, EKOLOŠKA ARHITEKTURA - VEŠTINE ODRŽAVANJA, usled socijalno-ekonomskih implikacija zabrinutosti za ljudsku okolinu, postaje potreba uključujući politiku, ekonomiju, sociologiju sa ekotektonskim disciplinama. Ova arhitektura ekološkog "ARMAGEDONA" postaje IMPERATIV savremenih civilizacija.

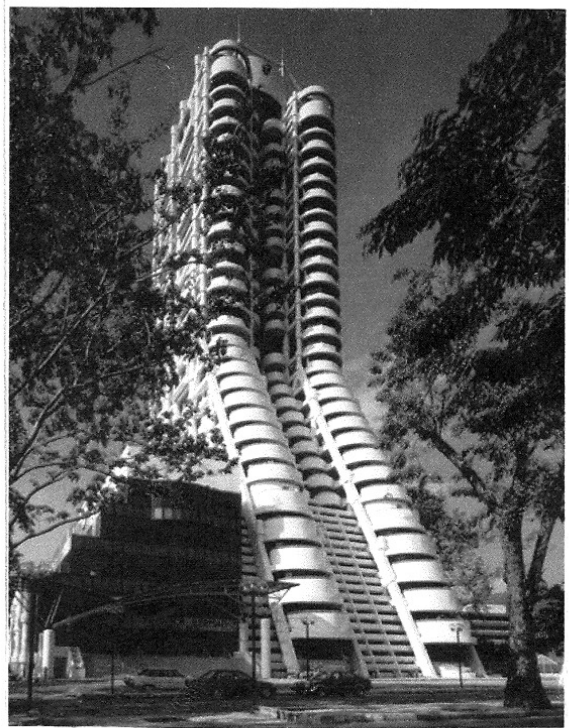

EKOLOŠKA ARHITEKTURA: Kean Yeang: MBF Tower, Penang ž990-93

Medju najuspešnijim ostvarenjima arhitekte NIKOLAS GRIMSHAW-a je EDENSKI PROJEKAT. Arh. MICHAEL HOPKINS sa svojom NEW PARLIAMENT BUILDING u Londonu i BRITISH PAVILION'92 - zapanjili su svet svojom novom arhitektonskom virtuoznošću i novim rečnikom arhitekture. MBF TOWER arhitekte KEN YEANG-a u Penangu je izvanredan primerak savremene tipologije.Vertikalni langšap nosi apsolutnu ekološku formu ispunjenu sa rastinjem, a balkoni su korespodencija unutrašnjosti i spoljašnosti prostora u konceptu "prijateljskog odnosa sa prirodnim okruženjem".

NOVI EKSPRESIONIZAM

(The New Expressionism)

Da bi se ušlo u trag novom EKSPRESIONIZMU mora se proučiti njegova geneza koja se temelji na WERKBUNDU iz 1907 g., čiji je rodonačelnik bio HERMAN MUTHESIUS. Ovaj velikan EKSPRESIONIZMA je bio pod jakim uticajem engleskog pokreta ARTS & CRAFTS i želeo je da uspostavi vezu izmedju nemačke umetnosti i industrije, a metode CRAFTA (majstorstva, zanatstva) primeni i u Nemačkoj.

Iako je izgledalo da će taj INTEGRALNI SENZIBILITET prevagnuti u modernom pokretu (industrijske civilizacije), on je bio osporen još na prvom skupu CIAMA održanom u Švajcarskoj 1928 g. Veličanstveni HUGO HÄRING je bio glavni proponent ovog ORGANSKOG EKSPRESIONIZMA na konferenciji, ali je LE CORBUSIER uspeo da svoj "FUNKCIONALISTIČKI MODEL" postavi kao normativni predmet na tako efikasan način, da je on i prevladao, što je nanelo ogromnu štetu svetu i doprinelo gubitku mnogih

estetskih vrednosti. Ova "EKSPRESIVNA ili ORGANSKA ARHITEKTURA" nije u Nemačkoj našla širu primenu, ali je sjajno napredovala u U.S.A. u poslednje 3 dekade XX veka, jer Amerika kao nacija idealizuje mišljenje pojedinca više od svega, uz izuzetno poštovanje slobode izražavanja.

FRANK LLOYD WRIGHT je na bazi ove koncepcije izveo celu svoju filozofiju "ARTS & CRAFTS protiv MAŠINA", ali je nacionalizovao propozicije engleskog "ARTS & CRAFTS"-a konvertujući ih da odgovaraju američkom kontekstu. Svakako đa su znatnu dopunu učinili i TRANSCENDENTALISTI VALDO EMERSON, DAVID TOREO I VALT VITMAN otkrivajući personalni identitet na ogromnim američkim prostranstvima. Ove personalne expresije koje su se javile, dovele su do organske revolucije tek kod WRIGHTovih sledbenika. I BRUCE GOFF, uglavnom samouk u arhitekturi, predsednik Univerziteta Oklahoma, učestvovao je u traženju radikalno drukčijeg pravca od industrijske civilizacije.

Arh. WILL ALSOP (hotel u Marseju, 1974 g.) proklamuje slobodan stil i visoki kolaž, fantastične impresivne forme koje zadivljujuće skulptoralno stoje u prostoru. Arh. PHILIPPE STARCK sa svojom Tokijskom AZUMA-BASHI HALL-om, izvrsnim, osobenim objektom u prostoru, na osoben način definiše expresivnu arhitekturu večitog pamćenja visokih vrednosti. Arh. IMRE MAKOVECZ, arh. GÜNTHER DOMENIG, arh. RALPH ERSKINE I grupacija CZVG iz Londona paradiraju sa svojim objektima kroz ceo svet. Svakako, najveličanstvenija ličnost EKSPRESIONIZMA, gde vrhunska estetika prelazi u skulpturu, ali uz maksimalno poštovanje funkcije, je arh. SANTIAGO CALATRAVA, vrlo plodni stvaralac veličanstvenih dela.

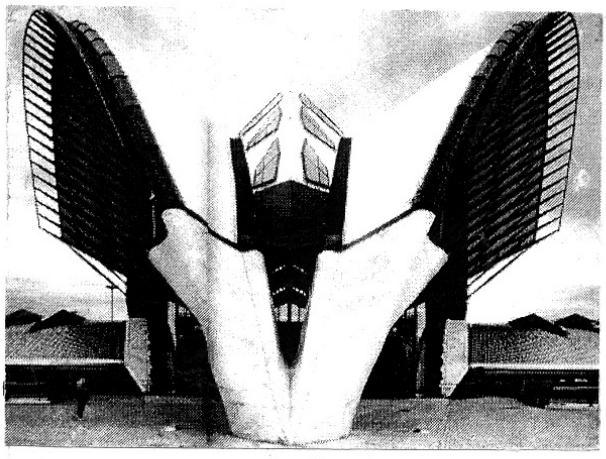

NOVI EKSPRESIONIZAM: Santiago Calatrava: Lyon Satolas TGV Station 1988/94

Arh. RELJA KOSTIĆ svakako spada u vrhunske arhitekte NOVOG EKSPRESIONIZMA. Njegovi GENEX APARTMANI nose snažnu ekspresiju podignutu na nivo skulptoralnog, ali dinamičnog EKSPRESIONIZMA. Gledan iz svih tačaka u prostoru njegovog okruženja, ovaj objekat permanentno deluje kao da pri promenama dnevnog osvetljenja menja svoje forme i đaje čudne expresije. Kostić je vrlo plodan arhitekta na našoj i stranoj sceni, ozbiljan detaljista, sa jasno definisanim osećajem kompletnog unutrašnjeg prostora i stvara moćno jedinstvo unutrašnjeg i spoljnog prostora u odnosu na tlo na kom se nalazi.

NOVI EKSPRESIONIZAM: Relja Kostić: Geneksovi apartmani, Beograd

Veličanstveni engleski arhitekta PETER COOK koji projektuje gradove koji se pokreću kao mašine, nije uspeo da realizuje svoje zamisli, medjutim arh. KOSTIĆ je ostvario doživljaj pokrenutog objekta pri gledanju iz raznih tačaka, kroz staklene

površine koje se medjusobno ogledaju i menjaju u odnosu na osunčanje. On je sigurno na visokom nivou ovog snažno nastupajućeg svetskog pokreta, uspevši da u ovom promenljivom dejstvu skulpturalnog ostvari specifičan doživljaj arhitekture na ovim prostorima. Njegov arhitektonski rečnik je osoben, on ima svoj lični izraz i imam utisak da ovaj objekat uspostavlja kontakt sa onima koji prolaze pored njega, a to je u suštini i osnovni stav svih velikana sveta.

Visokom AVANGARDNOM kreacijom BENZINSKE STANICE u Boru, arh. MARIO JOBST ozbiljno stupa na internacionalnu elitnu scenu, svojim jasno definisanim kreacijama. Vrlo je snažno zakoračio u XXI vek. Njegova BENZINSKA STANICA u Boru nosi snažnu interplanetarnu dizajnersku karakteristiku. On sumorne i jednolične drumske stanice, vešto pretvara u umetničke oaze visokih vrednosti. Ta harmonija formi i oblika, kao da nas pravi većim i ponosnim što smo došli u tu umetničku oazu. On je sjajan NOVI EXPRESIONISTA, ali te ekspresionističke forme stavljene u prostor su čiste arhitektonske ekološke forme, senzualne klase, ne remete prirodu, a elementi su prirode i utkane u objekte, pa samim tim on otvara jednu novu dimenziju "ekološko-skulpturalnog ekspresionizma".

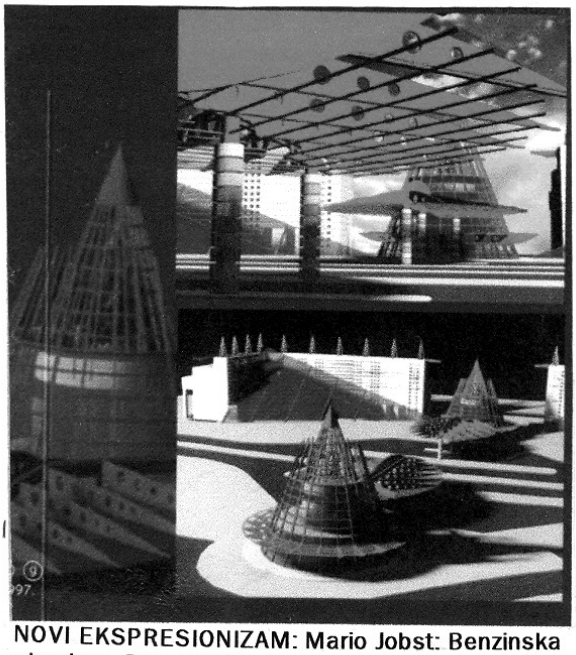

NOVI EKSPRESIONIZAM: Mario Jobst: Benzinska stanica, Bor 1997

SAVREMENA ETNO ARHITEKTURA

(Contemporary Vernacular), KOLOKVIJALNA SAVREMENA ETNO KONSTRUKCIJA

U mnogim razvijenim zemljama kao i u nezavisnim zemljama stvorenim "preko noći" već dugo postoji trend traženja autentičnog izraza za njihovu arhitekturu. Egipat, Jordan i Saudijska Arabija ponudili su najvidljiviji primer ovog oživljavanja. Mnoge zemlje u razvoju, modernu arhitekturu smatraju sekundarnom arhitekturom. Briga za regionalni identitet i nasledje u vreme trenda usmerenog ka kultumoj globalizaciji, postala je narastajuća u svim zemljama sveta. Egipatski arhitekta HASAN FATI je okarakterisao modernu arhitekturu kao "estetsku anonimnost internacionalnog stila". FATI u Egiptu, RASEN BADRAN u Jemenu, ABDEL WAHIL u Jedahu, GEOFREY BAVA u Kolombu - savršeno koriste etno elemente u savremenoj strukturalnoj koncepciji upotrebom jeftinih materijala uz ekološke modalitete i neke standarde. Arh. TEODORO GONZALEZ DELEON fascinantno nas vraća u prošlost sa kompletnom arhitektonskom destilacijom, visoko kulturnom esencijalizacijom i karakteristikama etno regiona.

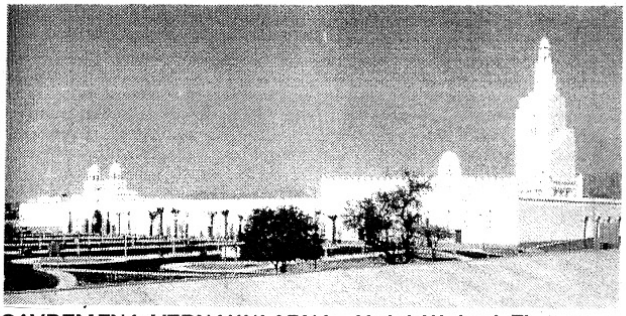

SAVREMENA VERNAKULARNA: Abdel Wahed El-Wakil: Al-Miqat mošeja, Dževda 1991

GLEN MURKUTT postavlja kolonijalni model u australijski kontekst, a američki arhitekta ANTOINE PREDOCK novim, vrlo karakterističnim formama na bazi etno elemenata povezuje dva vremena u moćnu monumentalnu ambijentalnu skulpturu objekta, koja pleni osobenom notom i izrazom gledajući iz svih tačaka u prostoru.

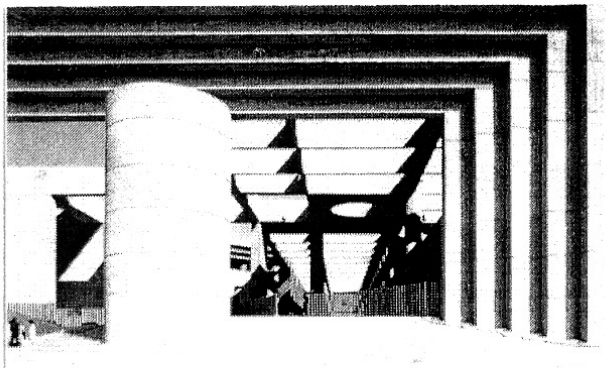

SAVREMENA VERNAKULARNA: Teodoro Gonzalez De Leon: Supreme Court, Mexico City 1987/92

Arh.CHARLES CORREA sa svojim Internacionalnim Univerzitetom i Bibliotekom u Britanskom konzulatu u Novom Delhiju, na karakterističan način i sa lakoćom uvlači ove kubističke strukture u rezidentalne kancelarije. Arh. RAJ REWAL svojom urbanom kompozicijom vešto simulira etno bazu, dajući laboratorijama, akademskim prostorijama i studentskom stanovanju sa dirljivom osećajnošću privid elementarnih, ekološki starih naselja.

Put ove arhitekture je otvoren u svim zemljama. One će ostati dostojne svoje tradicije ukoliko se osposobe da modeliraju svoju zajednicu prema nacionalnom entitetu.

DEKONSTRUKTIVIZAM

(Deconstructivism)

Post-modernizam je postao vrlo komercijalizovan, konjukturan i prilagodjen graditeljima na vrućem graditeljskom tržištu u Evropi i Americi. Arhitektonska avangarda postaje nemirma. Post-modernizam je postao žrtva konzumentskog mentaliteta i ostao je sposoban da upravlja samo polovinom životnog ciklusa, ali DEKONSTRUKTIVIZAM u kome je obrazac - šablon, u potpunosti je popunio i drugu polovinu POSTMODERNE i stavio je u suptilni zaokret. Arh MARK WIGLEY i arh. PHILIP JOHNSON u svom katalogu u Muzeju Moderne Umetnosti u Njujorku, definišu ovaj novi pokret kao nešto novo označeno drukčijim senzibilitetom, kao nešto u čemu je poremećen san o čistim formama. PHILIP JOHNSON napušta ovaj koncept, zato što smatra da su u DEKONSTRUKTIVIZMU forme postale zagadjene uz tvrdnju da koreni ovog pokreta leže u RUSKOM KONSTRUKTIVIZMU sa početka XX veka, koji je predstavljao pretnju tradiciji kršeći osnovna pravila kompozicije, u kojima balansirani hijerarhijski odnos izmedju formi predstavlja jedinstvenu celinu.

Mislim da je DEKONSTRUKTIVIZAM tražio izazov u vrednostima drukčije prirode nego što su HARMONIJA, JEDINSTVO i STABILNOST. DEKONSTRUKTIVIZAM predlaže STAV-POGLED DA SU "MANE (DEFEKTI, GREŠKE)". SUŠTINSKI DEO STRUKTURE. PETER EISENMAN tvrdi da projekti ne proističu iz modaliteta savremene filozofije poznate kao "dekonstrukcija", već da pripadaju francuskom filozofu JACQUES DERRIDA-u. Ovaj fantastični filozof DEKONSTRUKTIVIZMA počinje sa dekonstrukcijom logocentrizma kroz parazitologiju ili virologiju. Virus – parazit uništava i unosi nered u komunikaciju. Sa biološke tačke on je mehanizam koji onemogućuje sposobnost organizma da kodira i dekodira. Ova filozofija prihvaćena je u arhitekturi i dovedena do senzibiliteta.

Arh. PETER EISENMAN pokušao je da transformiše ovu ideju u arhitekturu ističući "decentralizaciju ljudskog subjekta". Ovaj arhitekta visoke klase sa velikim brojem izvedenih dela poslednje decenije (ARNOLD CENTAR; UNIVERZITET SINSINA-

TI; KOLUMBUS KONFERENCIJSKI CENTAR) kreira vrlo extremnim formama u kontekstu grčkih prostornih komponenti, ne identifikujući se s njima, veličanstvene objekte za dugovečnu sutrašnjicu, uz ozbiljno prisustvo četvrte dimenzije.

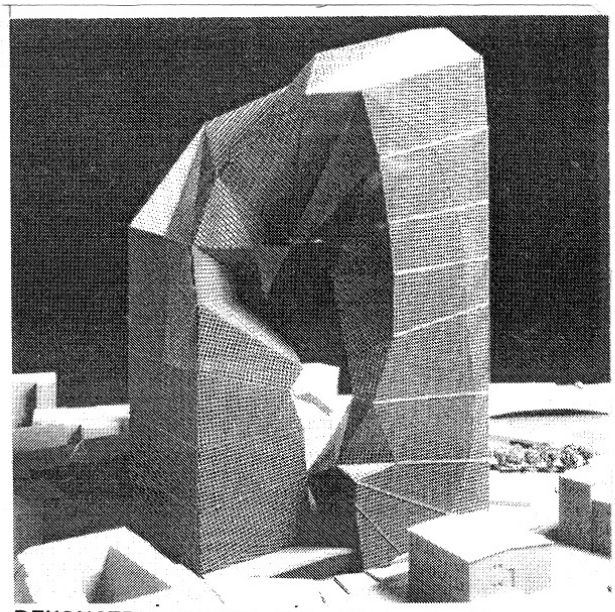

DEKONSTRUKTIVIZAM: Peter Eisenman: Max Reinhardt Haus, Berlin 1992

Konstruktivna povezanost, delimično inkorporirana u TSCHUMI-jev jezik, je kreacija arh. ZAHE HADID. - Njena arhitektura upućuje na suprematističku varijantu prvobitnog KONSTRUKTIVIZMA, promovisanu još od strane KAZIMIRA MALJEVIĆA u školi VITEBSK 1919 g. Arh. ZAHA HADID radije naglašava antigravitacionu komponentu SUPREMATIZMA, nego da se striktno pridržava spektralne analogije MALJEVIĆA. Njeni objekti (KARDIF OPERA, VITRA FIRE STATION) nose u sebi te komponente.

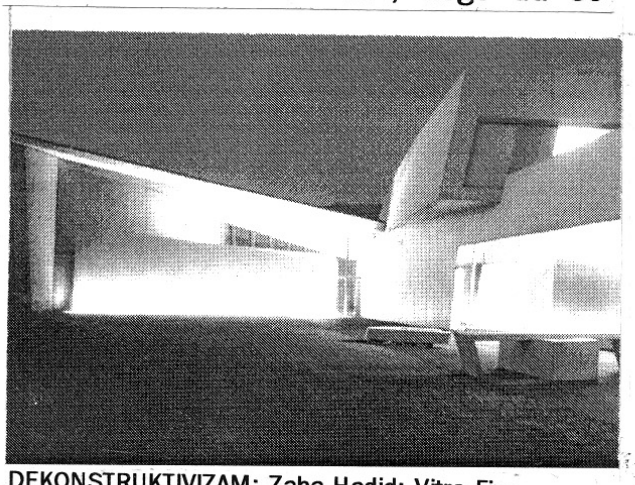

DEKONSTRUKTIVIZAM: Zaha Hadid: Vitra Fire Station, Weil am Rhine, Nem. 1990/93

Svakako da je čitava plejada arhitekata kao što su: DANIEL LIEBESKIND, JOHN HEJDUK i bečka grupa COOP HIMMELBLAU – generisala izvesnu količinu šoka u svetu i okolini Beča svojim izvodjenjem DEKONSTRUKTIVIZMA, sa ciljem da se revidira ustaljeno mišljenje o ljudskoj prilagodljivosti

Austrijanac VOLF PRIX i njegov kolega HELMUT SWICZINSKY oformili su "COOP HIMMELBLAU" ("BLUE SKY COOPERATIVE") koja je usvojila koncepte njihovog sunarodnika ZIGMUNDA FROJDA, izvrćući i koristeći suvišnu energiju, da uznemire ono što smatraju da je miran i bezbedan svet arhitekture. Njihova ostvarenja (FUNDER FACTORY WORKS - Beč i GRONINGEN MUZEJ - Holandija) su sjajni primeri dekonstruktivističke arhitekture današnjice.

POST MODERNIZAM

(Postmodernism)

Već nam je iz prethodnog jasan stav koji se provlači kroz VENTURIJEVU knjigu "Složenosti i kontradikcije u arhitekturi" koja kao da je bila biblija za razvoj ovog pokreta koji je nastao u U.S.A. Sve što se dešavalo u POST MODERNIZMU kao da je proisteklo iz VENTURIJEVE knjige. Te karakteristike su uveliko bile eksploatisane od strane arhitekata koji nisu obavezno celim srcem pripadali tada modernoj INDUSTRIJSKOJ ARHITEKTURI. UNIVERZITET PENSILVANIJE na kome su i ROBERT VENTURI i LOUIS KAHN bili profesori, očigledno ih je doveo u bliski kontakt. KAHN-ovi objekti su esejski sa primesom istorijske aluzije, vešto primenjeni u objektima RICHARDS MEDICAL i BRYN MAWR COLLEGE-u na UNIVERZITETU PENSILVANIJE.

CHESTNUT HILL i FRANKLIN COURT COMPLEX arhitekte ROBERTA VENTURIJA nose uzvišenu senzibilnost jednog novog temeljnog stava, uz prisustvo istorijskog akademizma vrhunskih vrednosti. Američki arh. CHARLES MOORE šokira arhitektonski establišment istorijskim komentarom u projektima PIAZZA D'ITALIA i BEVERLY HILLS CIVIC CENTAR.

Paralelno sa VENTURI-jem i MOORE-om, arh MICHAEL GRAVES širi rečnik klasične arhitekture POSTMODERNIM definicijama i detaljima. On je najviše kritikovan protagonist u inicijativnoj fazi američke POSTMODERNE ARHITEKTURE.

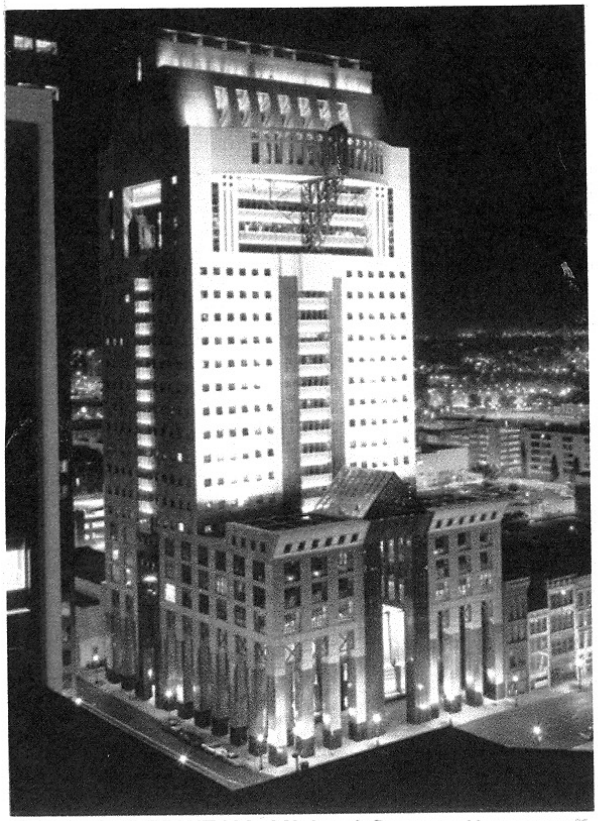

POST-MODERNIZAM: Michael Graves: Humana Building, Louisville, Kentucky 1983/86

Za mene veličanstveni, arh. PHILIP JOHNSON sa bogatim poukama iz prošlosti, u svojim objektima pruža svojirn eklekticističkim dizajnom, pouke i iz đrugih kultura. Svoj eklekticistički POST MODERNIZAM doveo je do savršenstva i ostao mu kasnije dosledan. Italijanski arhitekta PAOLO PORTOGHEZI je 1980 god. na VENECIJANSKOM BIJENALU snažno promovisao POST MODERNIZAM, a njegovi nosioci u Evropi su: JAMES STIRLING; MICHAEL WILFORD; TERRY FARRELL; RICARDO BOFILL; JOHN OUTRAM; HANS HOLLEIN i GUSTAV PEICHL. Svaki ponaosob sa svojom osobenošću i kompletnošću formira svojim objektima nove prostore evropskih prestonica. Svi oni savršeno vladaju jedinstvom izmedju unutrašnjih i spoljnih prostora koje kreiraju, odakle se i na većim udaljenostima oseća dah njihove kreacije i apsolutni TOTAL DIZAJN. Svi oni daleko vuku svoje korene, posebno HANS HOLLEIN, koji je još u daleko prošlom vremenu crtežima prikazivao veličanstvenosti buduće arhitekture koja se danas ostvaruje. Ovaj profesor Akademije Arhitektonske Umetnosti u Beču, pored manjeg broja arhitektonskih objekata u istom, ostvaruje veličanstvene enterijere u prvom periodu svog stvaralaštva. On sigurno spada medju pet velikana svetske arhitektonske scene. Njegovi osnovni stavovi, da "bez savršeno rešenih enterijera u objektu, objekat nema nikakve važnosti" Šta vam znači odelo bez duše čovekove? Nijedan objekat se ne može vrednovati samo po njegovom ruhu (odelu). U jednom dijalogu na zajed-

POSTMODERNIZAM: Hans Hollein: Haas Haus, Wien 1987/90

ničkoj promociji, RICHARD MEIER i HANS HOLLEIN u Los Angelesu su prikazali sve elemente, od čaša pa do konstrukcija enterijera, nosećih struk-Otura I omotača, koje je neophodno da kreira jedan arhitekta. Ovaj velikan kategorično tvrdi da su unutrašnjost objekta I enterijer ono primarno što arh-tekta mora da kreira I vrednuje.

POVRATAK KLASICIZMA

(Classical Revival)

Kao stil, KLASICIZAM se hvalio povezanošću sa tradicijom koja je išla čak do starih grka i rimljana, preko RENESANSE i nekoliko kasnijih oživljavanja.

Današnji pobornici KLASICIZMA interpretiraju vraćanje istorije na više načina. Ja mislim da moramo jasno razlikovati KLASICIZAM kao stil koji je vidljiv za sve i KLASICIZAM kao način prožimanja tradicijom, koji bez pogovora zahteva i uključivanje opštih vrednosti Opšte vrednosti imaju istorijsku, društvenu, umetničku i političku komponentu i arhitektonski su usadjene u seriju pravila modela i tipologija koje formiraju osnovu jezika i tradicije KLASICIZMA. Ove klasične vrednosti su formirale arhitektonsku struku.

Arhitekta teoretičar DEMETRI PORPHYRIOS objašnjava da KLASICIZAM nije stil, da on prevazilazi promene vremena i mode kao trajan sklop principa i pravila i da KLASICIZAM treba da prepoznajemo kao deo večite sadašnjosti koja je savremena i ide sa svakim istorijskim periodom. Arh. PORPHYRIOS je najpoznatiji klasični revivalist (MAGDALEN COLLEGE u Oxfordu;) .

Svakako da su i LEON KRIER, luksemburški arhitekta kao i engleski arhitekti QUINLAN TERRY, ROBERT ADAM, JOHN SIMPSON, JULIAN BICKNELL - velikani ovog REVIVAL pokreta. Američki FEDERALIZAM (Džordžijanski prevod KLASICIZMA) nosi osobenosti američkog tla i izvanrednim objektima postiže ravnotežu u istorijskim jezgrima BOSTONA; NEW JERSEY-a; ALABAME, itd. . .

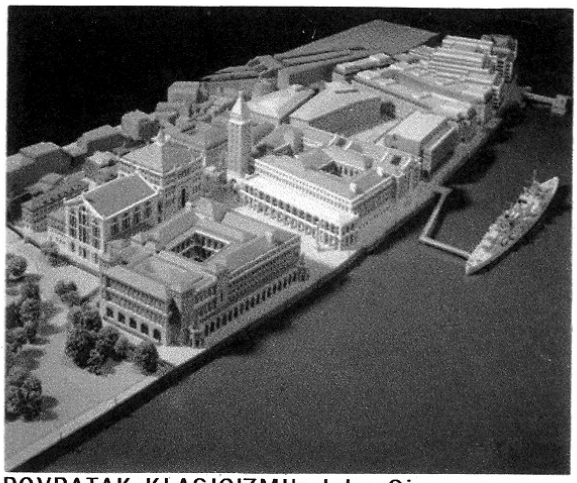

POVRATAK KLASICIZMU: John Simpson: London Bridge City Complex, London,1990

TERRY-ev objekat koji je gradio u NEW ORLEANS-u iznenadio je savršenim shvatanjem francuskog imidža od strane jednog klasičnog engleskog arhitekte.

Velikan ove scene je i arh. ROBERT A. STERN čija je arhitektura pratila eteričnu liniju iz POST MODERNIZMA u KLASICIZAM i opet u POST MODERNIZAM. Sa nekoliko usputnih stanica izmedju, shvaćeno je da on može da radi u klasičnom idiomu sa velikim uspehom na projektu UNIVERZITET VIRDZINIJE.

Bilo bi sjajno za ovu Srbiju, kada bi dobila jedan fakultet ili akademiju za školovanje arhitekata na naučno-istraživačkoj osnovi, kao što je AKADEMIJA JUŽNI BALDANIN koja školuje kadrove isključivo u kontekstu ove arhitekture. Na taj način bi revitalizacija istorijskih jezgara, u projektima motivisanim savremenim KLASICIZMOM, dobila velike vrednosti kao što su ulica LAEKEN u Briselu ili SEASIDE ulica u Floridi. Tako bi je omogućio povratak arhitekturi koja nudi i savremenu relevantnost i istorijski kontinuitet u zajedničkom okviru uni-

verzalnog jezika, koji nadmašuje površnu opsednutost stilom i izgledom karakterističnu za stvaralaštvo velikog broja arhitekata danas.

Mislim da su Društva arhitekata, Zavodi za zaštitu spomenika kulture i gradova, istoričari umetnosti i odredjeni naučni kadrovi, a posebno Arhitektonski fakulteti - vrlo odgovorni za nedostatak ovakvog znanja, jer su nam gradovi izloženi velikim fizičkim degradacijama različitim, da kažem, "arhitektonskim objektima" sa tendencijom da izgube svoj identitet.

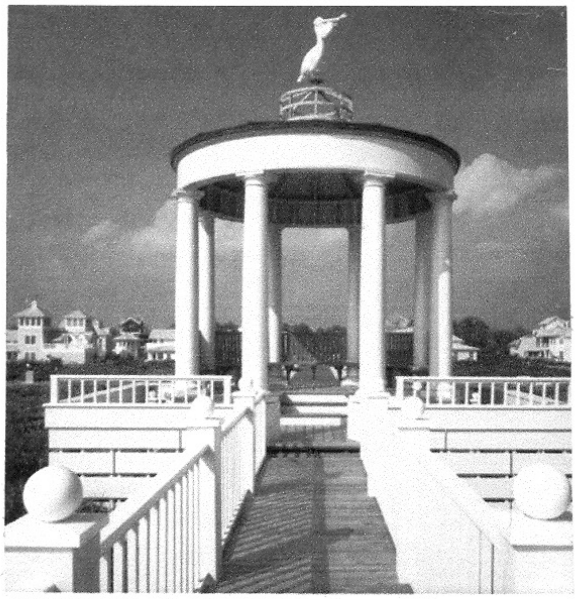

POVRATAK KLASICIZMU: Tony Atkin: Beac' Pavilion, Seaside, Florida 1987

MINIMALIZAM

(Minimalism)

Ovo je svakako omiljena arhitektura jasno iskristalisanih vrednosti. Istorijski velikan MIES VAN DER ROHE je imao omiljenu izreku "MANJE JE VIŠE", koja je za MODERNISTE bila definitivna činjenica. Za nov pokret MINIMALIZMA to je postala neka vrsta "mantre" koja se dnevno ponavljala kao zadovoljstvo u traženju da se sa objekta UKLONE SVI NEŽELJENI DETALJI. Za prave MINIMALISTE objekat svakog dizajna treba jasno da definiše pravu ESENCIJU (suštinu) svakog zadatog dela na objektu, ma koje vrste bio objekat ili enterijer.

Ovaj pokret kao da vraća točak vremena na početak ARTS & CRAFTS POKRETA i odvaja ga od Viktorijanske zbrke (nereda).

Smatram da je koren MINIMALIZMA u njegovim stremljenjima ka jednostavnosti i da su temeljni principi ovog pokreta poštenje prema materijalu i strukturi, da kažem "TOTAL WORK OF ART". To je jedna ozbiljna jednostavnost u gradjevinarstvu, ali u kojoj mora da se maksimizira osećaj slobodnog toka prostora izmedju zona u enterijeru i izmedju unutrašnjosti i spoljašnjosti.

MINIMALIZAM je danas ozbiljan pokret u svetu i on je na različite načine prihvaćen od strane raznovrsnih arhitekata širom sveta. Ovaj pokret mora da odgovori osobenom načinu rada I da razvije novu svest o ispravnom stavu prema prirodi u globalu, čak mislim da je neophodan i ozbiljan redukovan senzibilitet. Negde je to

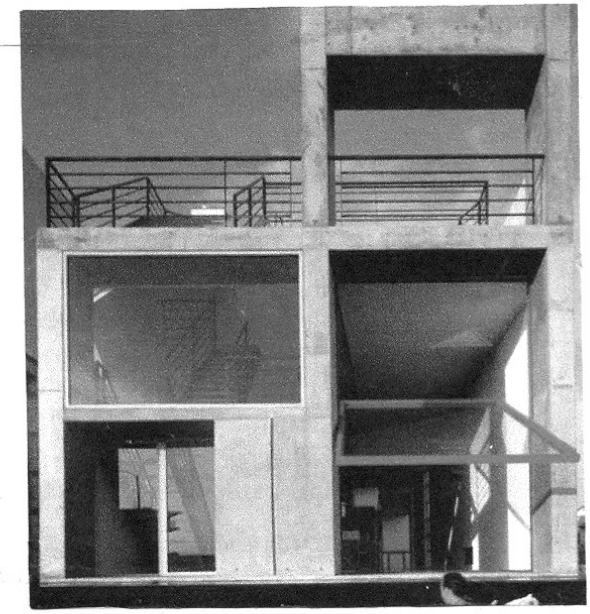

MINIMALIZAM: Antoine Predock: Venice Beach House, Los Angeles 1989

ushićenje, kao što ga kreira TADAO ANDO, japanski velikan.

Arh. ANTOINE PREDOCK I JOHN PAWSON vešto ističu materijale u nekim prostorima kao akcenat. UNIVERZITET CALIFORNIJE u San Dijegu, arhitekte ANTOINE-a PREDOCK-a, je delo dovedeno do savršenstva unutrašnjih I spoljnih prostora, kao I ARIZONA DRŽAVNI UNIVERZITET, dok NELSON CENTAR LEPIH UMETNOSTI očarava savremenim unutrašnjim pokrenutim prostorom. Imao sam utisak da se krećem kroz neke psihodelične prostorije.

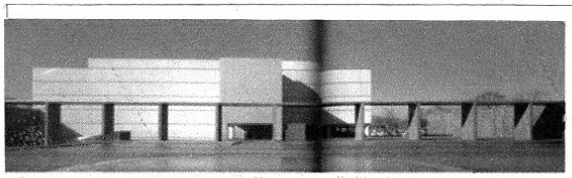

MINIMALIZAM: Yoshio Taniguchi: Gradski umetnički muzej, Toyota City, Japan 1995

Arh. SHIRO KURAMATA kreirajući ISSEY MIYAKE butik u Njujorku postigao je neku planetarnu dimenziju neshvatljivu za nas evropljane, ali fantastično uklopljenu u pomahnitali Njujork. Svakako, sve ove stvaraoce prati na svim meridijanima velika plejada sjajnih arhitekata minimalističke orijentacije.

HAJ – TEK

(High - Tech)

Ova arhitektura odslikava najraniji, možda čak i strastveni pokušaj da se ponovo "zapali tehnološki duh ranog MODERNIZMA", a naročito etos pionira, kao što je MIES VAN DER ROHE koji je verovao da moderna arhitektura treba da podržava tehnologiju tog vremena. Često se smatralo sa malim opravdanjem da je HIGH-TECH veliki britanski fenomen koji nastavlja ponosnu tradiciju adaptiranja masovne industrijske proizvodnje potrebama industrijske gradnje uz pristup koji se može vratiti nazad u vreme I. K. BRUNELs' mostova i železničkih stanica ili CRYSTAL PALACE Ing. JOSEPHA PAXTONA.

Pokretačka sila iza HIGH-TECHa u najmanju ruku je trans-a .tlantična. Najpoznatiji britanski arhitekti inspirisani ovim pokretom su RICHARD ROGERS i NORMAN FOSTER, koji su, uzgred budi rečeno, odbijali klasifikaciju da su HIGH-TECH, i koji su neosporno najpopularniji predstavnici britanske arhitektonske škole. FOSTER I ROGERS su zajedno studirali na YALE fakultetu u U.S.A. Obojica su jednako optimistčni i inspirativni. FOSTER je bio oduševljen arh. FULLER-om, pionirom lakih struktura.

Dva možda najpoznatija HIGH-TECH objekta su POMPIDOU CENTAR u Parizu I LLOYD-ova zgrada u Londonu.

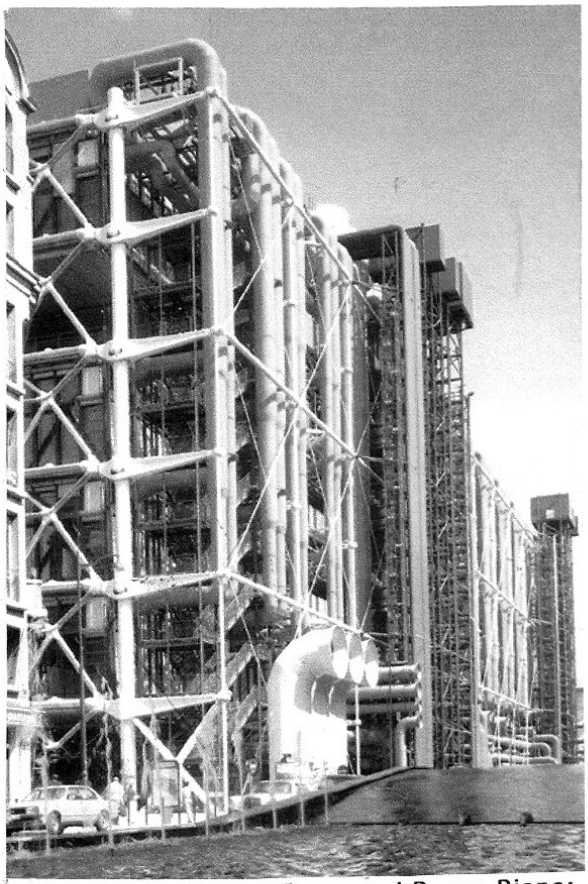

HIGH TECH: Richard Rogewrs i Renzo Piano: Pompidou Centre, Pariz1 71-77

Arh. JEAN NOUVEAU u jednoj drukčijoj vrsti HIGH-TECH-a vrši rekonstrukciju zgrade OPERE u Lionu, dajući

joj totemski imidž.. Arh. RENZO PIANO vrlo je senzibilan i sofisticiran, ali u urbanom smislu. On ne barata dogmatizmom HIGH-TECH ustaljenog jezika, već daje jednu novu prefinjenu dimenziju svojim objektima. Veoma vešto koristi senzibilitete ove dekade i vrlo je revolucionaran u kontaktu sa okolinom.

Arh. MICHAEL HOPKINS je treća velika ličnost britanske arhitektonske scene. Sjajno konstruiše objekte u napregnutim strukturama.

Arh. JAN KAPLICKY I AMANDA LEVETE prošli su uspešno kroz "FUTURE SISTEMS". Oni su u nekom kontekstu sub-HIGH-TECH-a. Njihovi objekti nose ozbiljnu transparentnost I uklapaju se u prirodno okruženje.

Svakako da HIGH-TECH pokret ima ogroman broj pristalica koji se ne drže osnovnih dogmi: RICHARD HORDEN (član nekada FOSTEROVOG ateljea) na stadionu QUEEN'S STAND je napravio fantastičnu prezentaciju evolutivnog HIGH-TECH-a, na odredjeni način redefinisanog u jednoj drukčijoj ekonomiji i izražavanju, uzevši nešto od MECANO tradicije slavljenja tehnologije i dovodeći svoje realizacije u jednu varijantu expesivnog HIGH-TECH-a.

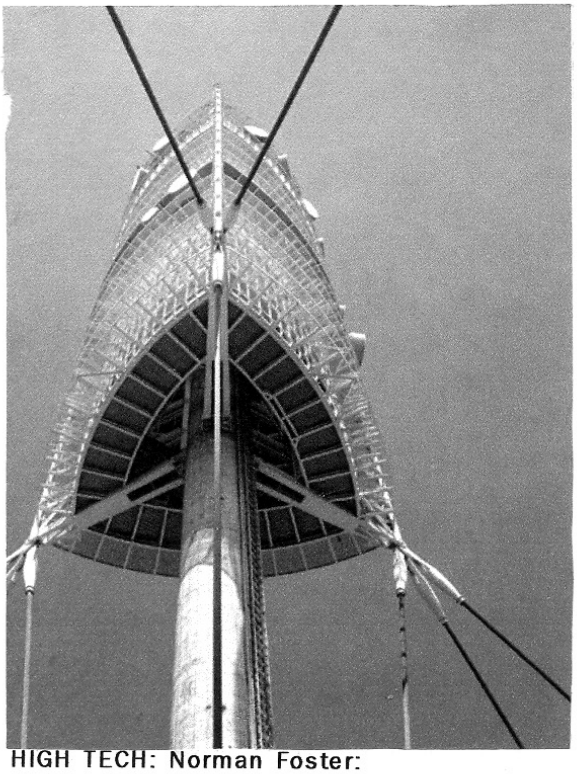

HIGH TECH: Norman Foster:
Tower Couserola (TV toranj:), Barcelona 1990-92

Arh. NICHOLAS GRIMSHAW sa fantastično senzibilnim konstrukcijama u staklu, koristeći vrlo senzualne forme, profile i staklo - dovodi jedan WATERLOO INTERNATIONAL TERMINAL u Londonu do interplanetarnog ushićenja kao pristanišne zgrade. Njegovi prostori iznutra i spolja predstavljaju apsolutno jedinstvo.

EVROPSKI RACIONALIZAM

(European Rationalism)

Ovaj pokret je zasnovan na intelektualnoj tradiciji koja je nastala još u klasičnoj filozofiji, a prečišćena u Francuskoj. On obuhvata konzumersko orijentisanu devizu racionalista, kartezijanski definisanu: "MISLIM, ZNAČI POSTOJIM" ili jedne arhitektonske etike "AKO IZLEDA DOBRO, NE MOŽE DA BUDE POGREŠNO". Verovanjem u razum u potrazi za istinom, ova ideja se provlačila kroz MODERNU, kroz BEAUX-ARTS sistem, pa čak i kroz modernizam LE CORBUSIER-a.

Ovaj stav se kreće izmedju hedonističkog konzumerizma (trenutno zadovoljenje, vizuelni i iskustveni senzacionalizam) i savremenih racionalista zemalja BENELUKSA, ITALIJE, NEMAČKE, SEVERNE ŠPANIJE - protagonista MODERNE, pri čemu su počeli da, u cilju svog opstanka, prave kompromise kroz razne forme EVROPSKOG RACIONALIZMA.

Luksemburški arhitekti ROB i LEON KRIER, visoko profilisani lideri RACIONALIZMA, unapredjuju njegov objektivizam, i daju snažne impulse jednim Herkulovskim zadatkom kodificiranja svih urbanih uslova, za koje

smatraju da pripadaju trajnim vrednostima (arkade, uglovi, dvorišta, ulazi, stepenice,). ROB KRIER ih je kategorizovao, nacrtao ih u savremenim varijantama u procesu, čvrsto stojeći na stanovištu da je tipologija fundamentalni princip RACIONALIZMA. Sve je ovo ustanovljeno kroz kritičku istorijsku eskalaciju ideja i sve je objavljeno u knjizi "URBANI PROSTOR" arh. ROB KRIERA. (bilo bi lepo da i mi imamo ovakvu pamet).

Za Italijanskog arhitektu ALDO ROSSI-a, koji je poput KRIER-a podjednako poznat kako po svojim teorijskim delima tako i po svojoj arhitekturi, može se reći da je najsnažniji savremeni proponent savremene racionalne analize. U svojoj knjizi "ARHITEKTURA GRADA" on kategoriše tipologije otkrivene u gradu kao "trajne" i "patološke" vrednosti. Varijante "trajne vrednosti" su one koje mogu da se adaptiraju promenana ali i one koje nadahnjuju čoveka, kao što je BAZILIKA u Vićenci. "Patološke" varijante on ne specificira, ali su one vidljive u kompleksu kao što je ALHAMBRA u Granadi. One se stalno valorizuju od strane arhitekata, a u stvari su mrtve jer predstavljaju socijalni šablon, koji se danas drastično promenio. Za njih više nema promena

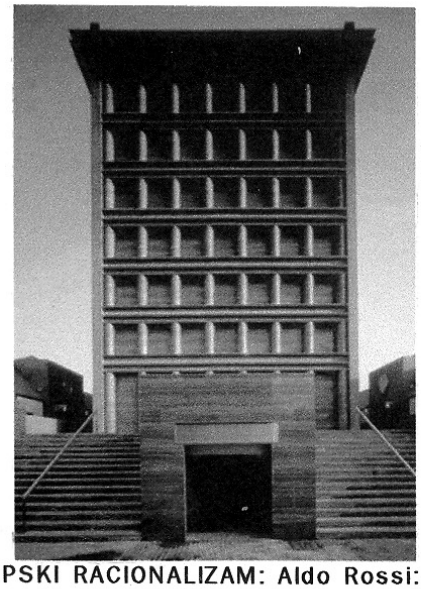

EVROPSKI RACIONALIZAM: Aldo Rossi: Hotel "Il Palazzo", Fukuoka, Japan, 1989

"Ticijan" arhitekta MARIO BOTTA I "TICIJAN ŠKOLA" koju on vodi je grafički primer oslobodjenog estetskog izbora. Često kvalifikovan kao kvazi-funkcionalista, kvazi-racionalista motiva tranzicionalnog moderniste LOUIS KAHN-a, on je razvio svoju teoriju "TERITORIJE" (adekvatnije prevedeno kao "MESTO" ili "KONTEKST"). BOTTIna teorija uključuje ideju da arhitekta mora da učini pozitivnu intervenciju u samom kontekstu preprojektovanja, bez obzira o kom karakteru se radilo. To je imperativni akt za odluku, šansa za budući razvoj, pre nego samo pojedinačni doprinos. Rastuće internacionalno priznanje daje BOTTI šansu za ozbiljno projektovanje većih objekata:

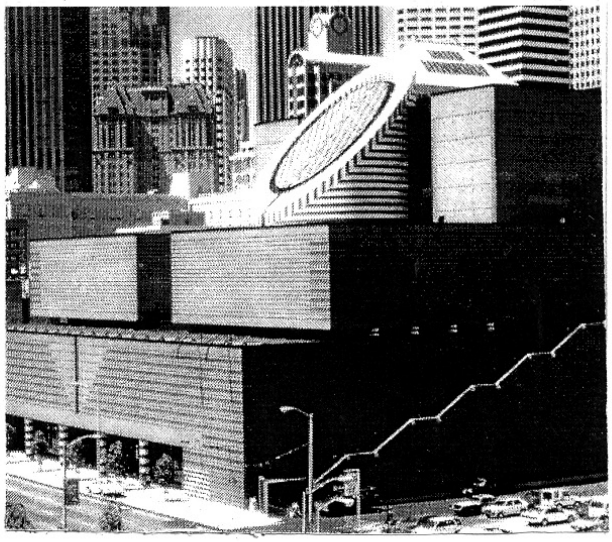

EVROPSKI RACIONALIZAM: Mario Botta: Muzej moderne umetnosti, San Francisco 1994

Kao što su: KATEDRALA u EVRY-u, Francuska; MUZEJ MODERNE UMETNOSTI u San Francisku ; MUZEJ TINGELI u Bazelu, Švajcarska, itd.

Arh. NAVARRO BALDEWEG potvrdjuje značaj simbolizma u arhitekturi u evropskom RACIONALIZMU, a njegov objekat CONGRES & EXIBITION HALL u Salamanki, predstavlja čist primer vezanosti za zemlju uz racionalistički etos u korespodenciji izmedju prošlosti i sadašnjosti.

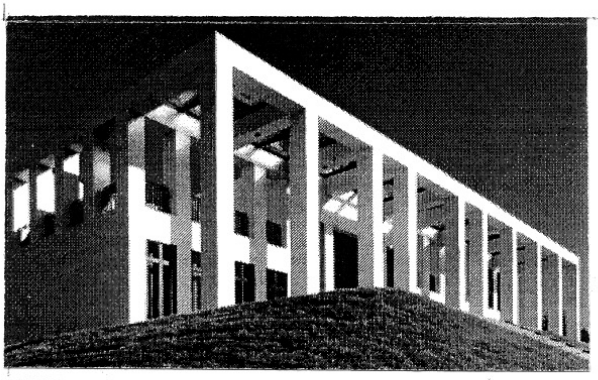

EVROPSKI RACIONALIZAM: Oswald Mathias Ungers: Muzej arhitekture, Frankfurt am Main 1983

NOVI MODERNISTI

(New Modernists)

Gašenje MODERNE ARHITEKTURE u generalnom smislu je apsolutna činjenica, ali u toj ogromnoj masi arhitekata pripadnika iste, svakako da su se oformili i oni arhitekti koji su ostvarili evolutivan momenat u MODERNOJ ARHITEKTURI. Onakva kakva je bila u industrijskoj civilizaciji - nije mogla da opstane na vrhu, ali oni koji su shvatali vrednosti LE CORBUSIER-a; GROPIUSA; MIES VAN DER ROHE-a i WRIGHTA,... shvatili su vreme strahovitih promena i moći tehnološke revolucije. Shvatli su da ta ARHITEKTURA MODERNE mora da nadje neki volšeban izraz i okrene se ka čistoj umetnosti, skladno stabilizuje forme u kontekstu novog duha I unese šarm kompletne celine u sve prostore, a to je jako težak poduhvat, Iz ove arhitekture je trebalo odbaciti funkciju socijalnog spasenja I industro-elemente .

Svakako da je sve počelo od unutrašnjih prostora koji su trebali da plene osobenom notom apsolutne pročišćenosti, prostorom koji na odredjeni način ima drukčiju cirkulaciju i prostorom koji teče. Nove strukture su to omogućile, a unutrašnje funkcije većih zahvata od: "ovde jedem, tamo spavam ,..."; uz bogate investicije su stvorile čiste umetničke forme pokreta NOVIH MODERNISTA.

Neosporni lider ove grupacije je Arh. RICHARD MEIER sa svosvojom potpuno "belom arhitekturom" predstavlja "papsku" poziciju NOVIH MODERNISTA. Njegova pojava je glamurozna na svetskoj sceni iz razloga što je on vrlo vešto, uz jednu svoju sentimentalnost i apsolutnu opčinjenost CORBUSIER-ovim formama iz vremena kada je on za sobom ostavio snažna dela, kao i savršenu intelektualnu rafinisanu viziju, postavio rekonstruirani MODERNIZAM u domen visokih arhitektonskih vrednosti. On je apsolutni TOTAL DIZAJNER ove arhitekture. Urbano fascinantni u prostoru, njegovi objekti već dobijaju skulptoralnu notu. Njegove makete su fantastične skulpture. On detalje svojih čeličnih struktura seče i pravi skulpture za svoje izložbe, kreira čaše, posudje, kompletne enterijere i sve volšebno uklapa u jedinstvenu celinu . Njegov GETTY CENTAR u Los Angelesu je apoteza njegove karijere. On označava tri dekade korišćenja istog pristupa.TO JE VELIČANSTVENI "AKROPOLJ" KALIFORNIJSKE KULTURE. Moćno je lociran na zaravni povećeg brda, na raskrsnici Sunset Bulevara i freewaya 405. Sa velelepnih terasa GETTY MUZEJA u pogledu na Pacifik i ceo Los Angeles, doživljava se ona ista veličanstvenost moći, kao sa Akropolja.

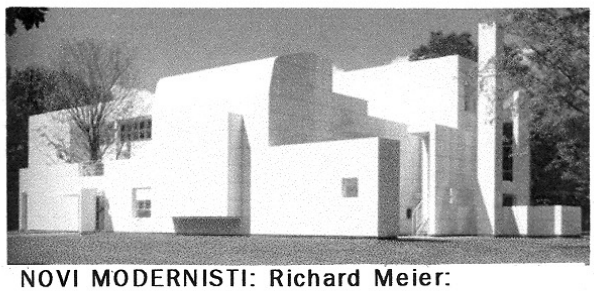

NOVI MODERNISTI: Richard Meier: Hartford Seminary, Connecticut 1978-81

Stvaralaštvo "5 NJUJORŠKIH ARHITEKATA" NOVIH MODERNISTA (RICHARD MEIER; JOHN HEJDUK; CHARLES GWATHMEY, PETER EJSENMAN I MICHAEL GRAVES), svakako je veoma ozbiljno I poduprto od strane

vrlo bogatih klijenata. EISENMAN vešto transformiše polemiku umetničke forme, a ARHITEKTONSKI MODERNIST arh. I. M. PEI je dosledno unapredio i pročistio GEOMETRIJSKU ARHITEKTURU MODERNE. Njegov pristup hladne logike, zasnovan je na simetričnom planiranju, koji se može sagledati i iz najvećeg centralnog foajea, do najmanjeg toaleta . Njegova PIRAMIDA u LUVRU, Pariz - čistog geometrijskog pristupa savršeno leži uz neveralno bogatu skulpturalnost fasada u LUVRU.

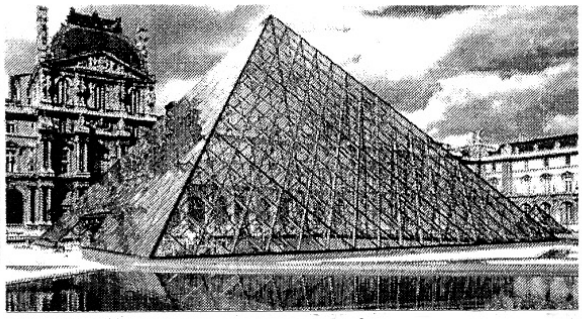

NOVI MODERNISTI: A.M.Pei:
Piramida u Luvru, Pariz 1983-93

On je izvanredan poznavalac geometrijskih odnosa velikih dela grčke arhitekture.

REM KOOLHAAS pleni širokim spektrom materijala, upotrebljavajući kakofonični dijapazon radi unapredjenja odabranih skala. Tek sa LE GRAND PALAIS u Euralille-u 1994 g. KOOLHAAS dostiže zaslužene "visine".

Arh. STEVEN HOLL predstavlja najsenzibilnijeg arhitektu interpretacije procesa kulturne i estetske transformacije MODERNE u koncept NOVIH MODERNISTA. Delo STRETTO HOUSE u Dalasu, to i potvrdjuje.

POPULISTIČKA ARHITEKTURA

(Populist Architecture)

Esencija POPULISTIČKE ARHITEKTURE je svakako izvan domašaja definicija formulisanih od strane teorijskog I kulturnog establišmenta. Rast POPULISTICKE ARHITEKTURE je izuzetno visok, za šta je uglavnom zaslužan strahovito veliki razvoj gradova zabave, kocke i uživanja. Ona je startovala kroz manifestaciju pojedinačnih objekata i kroz manje grupe objekata, ali je danas u strahovitom zamahu, jer je samo ona prisutna kao arhitektonski izraz u razvojnim regijama zabave i velikim centrima zabave (LAS VEGAS, RINO, ATLANTIK SITI, DIZNILEND, MERILEND, UNIVERZAL STUDIO, KNAC BERI FARM,...). Ona ima jedan stav VISOKE ATRAKTIVNOSTI DO APSURDA, ali je sa ljudima i u njihovim mislima.

POPULISTIČKA ARHITEKTURA: Veldon Simpson:
The Luxor",Las Vegas 1993

Arhitekta iz Los Angelosa JON JERDE u konceptu "ISKUSTVENOG DIZAJNA" je najuticajnija snaga u planiranju gradova današnjice, ali je i jasno definisao osnove ovog pokreta - VISOKO VIZUELNO POVEZIVANJE ARHITEKTURE SA TEMOM. Hotel VEGASA "SAHARA" je zaista Sahara, hotel "MGM" ima ugradjen simbol lava koji je karakteristika MGM-a, kao džinovski portal; hotel "CEZAR PALAS" je Cezarova palata - hotel sa veličanstvenim Rimskirn carstvom.

On vešto primenjuje nove principe planiranja tradicionalnih gradova u konceptu nostalgije za istima, kao dizajn novih regiona. Novi grad SEASIDE na Floridi treba videti. On se strahovito razvija uz veliki biznis koji ostvaruje. (Svakako bi divno bilo da imamo arhitektonsku pamet da reprodukujemo gradove naše daleke istorije)

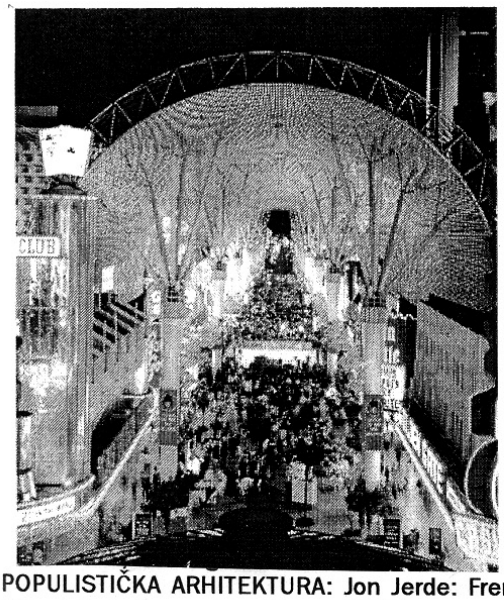

POPULISTIČKA ARHITEKTURA: Jon Jerde: Fremont Street Experience, Las Vegas 1995

Japanski arh. ARATA ISOZAKI sjajno kreira kompleks VOLT DIZNIJA na FLORIDI. To je divan koloritni postmodernistički kolaž u konceptu "upakovanih poklona" čiji raspored asocira na novogodišnje poklone postavljene ispod jelke.

MEGASTRUKTURE

(Megastructures)

Predstavljaju osoben arhitektonski izraz, posebno danas u savremenom svetu. Ovaj pokret nosi ozbiljno nasledje pionira SKYSCRAPERS-a i medju njima najvećeg čikaškog arhitekte LOUIS SULLIVAN-a. Oblakoderi su značajno obeležje grada, simboli su i daju poseban značaj jednom gradu ili predelu. SEAGRAM i EMPIRE STATE zgrade na Menhetnu; PEI-ova "KINESKA BANKA" u Hong-Kongu, CESAR PELLI-jeva "PETRONAS KULA" u Kuala Lumpuru, PHILIP JOHNSON "NACIONALNA BANKA HJUSTONA" ; NORMAN FOSTER "CENTURY TOWER" u Tokiju ; arh. MIHAJLO MITROVIĆ "GENEKSOVE KULE" na Novom Beogradu ; HELMUT JAHN "MESSETURM" u Frankfurtu - su sve veličanstvena dela svetske baštine.

MEGASTRUKTURE imaju specifične osobenosti I vrlo su različite u stilovima. Traže izuzetno iskustvo I snažnu arhitektonsku ideju. Pripadaju vrlo različitim pokretima u arhitekturi, A njihovi se autori mogu podeliti u tri grupe: one koji nisu znali, već su samo dizali u visine, kao JOHN PORTMAN u Atlanti;one koji su kroz stilsku varijantu ART-DECOA kreirali EMPIRE STATE BUILDING i one koji su svoj stav izrazili kroz apsolutnu skulpturalnost svoga vremena.

MEGASTRUKTURE: Norman Foster: Banka u Hong Kongu, 1979/85

Mislim da u ove velikane spada i naš arhitekta MIHAJLO MITROVIĆ koji je u veličanstvenoj betonsko materijalnoj konstrukciji "GENEXOVE KULE" ostvario virtuozno skulpturalno delo za večita vremena, u klasi visokih svetskih vrednosti. Jasno se uočava senzualnost i slavlje materije kojom se on izražava. MIHAJLO MITROVIĆ je plodan

arhitekta i svakako doajen ozbiljnih arhitektonskih ostvarenja NOVIH MODERNISTA, a sa objektom "GENEKSOVE KULE" na Novom Beogradu, ulazi u NOVE MODERNISTE MEGASTRUKTURNOG KONCEPTA. On je uspostavio svoj stil i njegove vrednosti. Na njegovoj arhitektonskoj tabli izrastaju kroz jedno vešto filtrirano oko, čiste geometrijske forme, izuzetno elegantne. Vešt je kompozitor i uspostavlja sjajnu harmoniju u složenim prostornim i dijagramskim odnosima. Čisti i veoma rafinirani enterijeri njegovih objekata su u korespodenciji sa eksterijerom, što ga čini snažnim i apsolutno obrazovanim arhitektom.

Ja se osećam vrlo ponosnim što I naša mala Srbija ima velikane u ovoj umetničkoj disciplini na visokom svetskom nivou. Da je sve ovo tačno, potvrdjuje i činjenica da se naš gore pomenuti arhitekta nalazi na koricama jednog izdavača knjiga u Bazelu pod nazivom "VELIKANI MEGASTRUKTURNE ARHITEKTURE".

MEGASTRUKTURE: Mihailo Mitrović: Geneksove kule, Novi Beograd

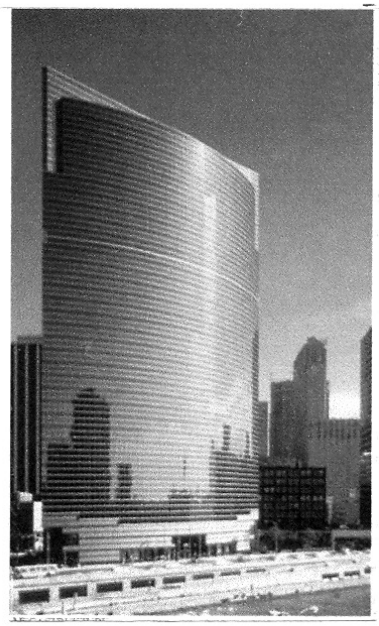

MEGASTRUKTURE: Kohn Pedersen Fox: 333 Wacker Drive, Chicago 1979/83

LOS ANGELES AVANGARDISTI

(The Los Angeles Avant-Garde)

Kalifornijska klima i Los Angeles kao jedinstveno mesto, stvorili su osoben izraz, vrlo potencijalan u arhitekturi, istinski revolucionaran, koji nema nikakvu paralelu u svetu

Grupa arhitekata. predstavnika ove avangarde, SANTA MONICA ŠKOLA, nose apsolutnu osobenost i poseban izraz, koji oslikava sadašnje vreme sa sjajnom senzualnošću vrhunskog respektovanja ekološkog modeliranja, ne praveći nikakav kompromis sa prošlošću. Oni svakako nisu DEKONSTRUKTIVISTI.

Glavni velikan ove arhitekture je FRANK O. GEHRY sa ekscentričnom kompozicijom veorna različitih materijala. Njegov AERO SPACE MUZEJ u L.A. je vrlo revolucionaran muzejski kompleks. Njegova zgrada "CHIAT DAY" na Venisu sa dvogledom kao ulaznom

partijom, otvorila mu je put velike internacionalne karijere. Ističu se njegovi muzeji, a posebno GUGENHAJMOV MUZEJ u Bilbaou – koji je mali gradić pretvorio u ekskluzivan sa neverovatnim rastom i postao najkomercijalniji objekat na svetu. Ovaj objekat je već u Americi okarakterisan kao simbol XX veka., a novi GUGENHAJMOV MUZEJ na Menhetnu, koji je pred izvodjenjem, planira da za 4 god zaradi milijarđu dolara, a košta 260 miliona dolara u izgradnji. Svakako sa ovakvim arhitektima i za nas neshvatljivirn sadržajima, ovi muzeji u konceptu visoko cirkulacionih prostora I složenih funkcija - predstavljaju nove rajeve kulture u svetu.

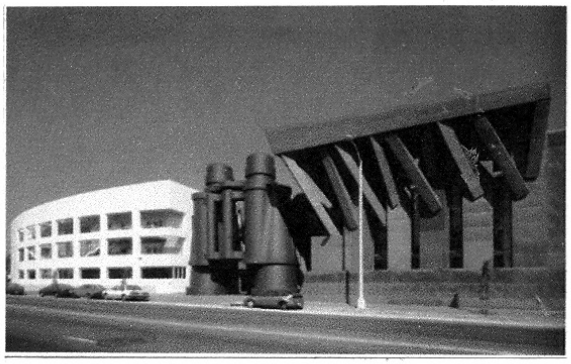

I.OS ANGELES AVANGARDA: Frank Gehry: Chiat Day Headquarters, Venice 1989

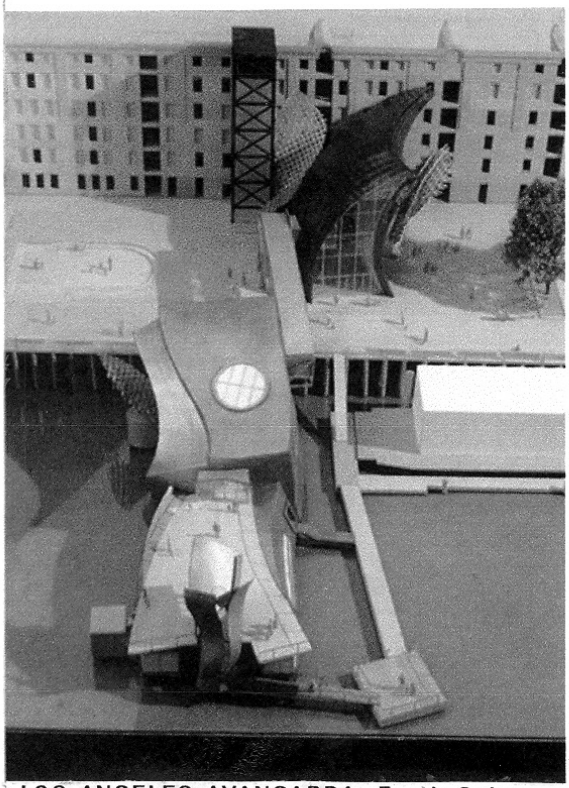

LOS ANGELES AVANGARDA: Frank Gehry: Dečji muzej (Projekat)

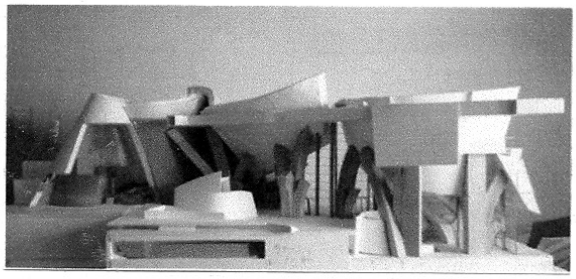

LOS ANGELES AVANGARDA: Frank Gehry: Walt Disney's City Holl, Los Angeles 1989

ERIC OWEN MOSS i njegov projekat CULVER CITY (deo Los Angelesa) je potpuno suprotna arhitektura od GEHRY-jeve, ali ni malo manje snažna. On vešto simulira monumentalne motive sa mnogo senzualnosti i dizajniranih detalja i partikularnih formi povezanih u nerazlučivu celinu.

LOS ANGELES AVANGARDA: Eric Owen Moos: IRS Records, Culver City 1993

Treći velikan SANTA MONICA ŠKOLE je grupa MORPHOSIS koja se na žalost raspala 1990 g., pa su

THOM MAYNE i MICHAEL ROTONDI svaki za sebe, ostali snažni u osobenosti svog izraza .

ROTONDI je krenuo sa specifičnom idejom cirkulacionih zidova, dok je THOM MAYNE-ova proklamacija "dogovora sa prirodom", uz senzibilitet prostora I formi, bila za njega osnovno pravilo. Obojica su, svakako, koristili prednosti struktura da bi unapredili osobenost izraza kroz konstruktivne forme.

Prva dama SANTA MONICA ŠKOLE je KATE DIAMOND sa objektom KONTROLNOG TORNJA na LOS ANGELOSKOM INTERNACIONALNOM AERODROMU. Ovim objektom ona jasno govori "DA SVE PROLAZI". To je jedna ozbiljna eksperimentalna kondenzovana verzija ostvarenja Američkog sna.

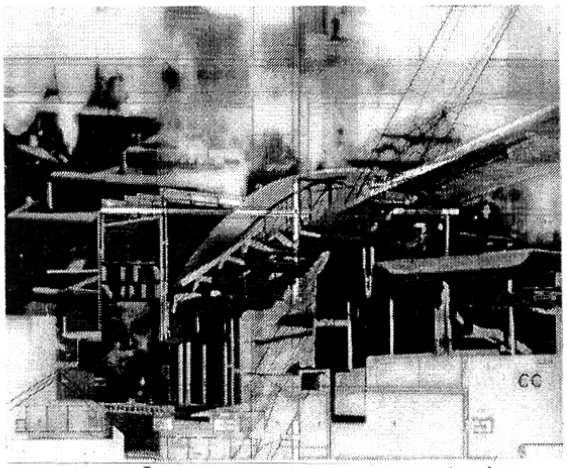

POPULISTIČKA ARHITEKTURA: Jon Jerde: Fremont Street Experience, Las Vegas 1995

LOS ANGELES AVANGARDA: Kate Diamond: Centar Tower, L.A. International Airport 1993

Napomena urednika:

U ovom broju nastavljamo sa objavljivanjem tekstova Arh. Ilije Gligorijevića, posvećenih savremenoj arhitekturi. U današnjem eseju Arh. Gligorijević prihvata klasifikaciju savremenih arhitektonskih pravaca ponudjenu u knjizi "Architecture Today" od J.Steela (koju ne treba pomešati sa knjigom istog naslova od Ch. Jenksa), s tim što je najveći deo slika pozajmljen iz iste knjige. Esej je bez ikakvih skraćivanja preuzet uz saglasnost autora iz novosadskog časopisa "DANS" i odražava isključivo autorove lične stavove, kako u pogledu selekcije domaćih arhitekata, tako i u odnosu na (čini nam se) preoštru kritiku industrijske arhitekture čija je uloga samo parcijalno sagledana i to u krajnje negativnoj konotaciji. Ukoliko budemo imali vremena, mi ćemo u jednom od sledećih brojeva ponuditi i jedan drugačiji pogled na ove probleme, a mlade čitaoce molim da se ne opredeljuju pre vremena, već da im ovo eventualno sučeljavanje različitih stavova (koji u suštini i nisu suviše različiti) posluži kao praktična vežba otvaranja mišljenja. O tome detaljno govorimo u članku "O otvorenom mišljenju u arhitekturi" u ovom istom broju, gde izmedju ostalog tvrdimo da se sa tudjim stavovima ne moramo slagati, ali ih moramo POŠTOVATI! Zahvaljujemo se, dakle, G. Gligorijeviću na dosadašnjim dragocenim materijalima i molimo ga da se ova saradnja i dalje nastavi. (M.Č.)

STAMBENA ZGRADA "SPORTSKA KOLONIJA" U ŽARKOVAČKOJ ULICI NA BANOVOM BRDU, BEOGRAD 1992

Projektanti: Arhitekti Aleksandar Djokić i Miloš ČanaK
Projektni biro: "Romantična arhitektura", Beograd

Nakon diplomiranja, Miloš Čanak je prošao praksu u našem zajedničkom birou, dok nije položio i državni ispit. Medjutim, da bi se zanat ispekao potrebno je proći kroz više ruku i to, ako je moguće, što boljih, pa je tako proveo izvesno vreme i u birou "Romantična arhitektura" mog dobrog prijatelja i vrhunskog arhitekte Aleksandra-Ace Djokića na Ceraku. Jednoga dana Aca pozove Miloša da zajednički isprojektuju jednu stambenu zgradu na Banovom brdu, a po zahtevu Stankom-a. Aca je, razume se, mogao da prosto nabaci dve tri skice i onda naredi Milošu da ih razradi kao obični tehnički saradnik, ali je on želeo da od Miloša izvuče maksimum pa mu predloži da budu koautori.

Prilikom projektovanja, Aca je zadržao konce u rukama što se tiče arhitektonskog oblikovanja, dok je Miloš dobio otvorene ruke u koncipiranju stanova. Koliko vidim iz projekta, uspeo je i da podmetne nekoliko svojih oblikovnih caka, naročito na bočnim fasadama, pa verujem da niko od njih nije ostao nezadovoljan.

Aca je prethodno godinama brusio (pa, bogme, i izbrusio) jedan svoj ekspresionistički postupak sa, kako to istoričari vele, romantičarskim prizvukom, što bi značilo da se u razigranim formama njegove bogate arhitekture naziru i mnoge asocijacije na nacion i podneblje u kome je ista nastala. To nije prava vernakularna arhitektura kod koje je veza sa korenima mnogo direktnija, već arhitektura koja stvara takvu atmosferu, iako to sama nije. To je jedna dinamična i pokretljiva arhitektura, koja koliko god se menjala od zgrade do zgrade, uvek ostvaruje jedinstveni specifični kolorit, jasno autorski prepoznatljiv. Jednom reči, Aca je postigao jednu zrelu sintezu ekspresionizma i postmoderne!

Prednji izgled

Bočni izgled

Zgrada je relativno niska (Pr+2+Pt), bez liftova i sa kosim krovom. Okrugle pseudokule na uglovima reminisciraju na zamak Chambord u dolini Loare, dok se izmedju njih nalaze dve izdvojene mase sa lakim neobaroknim prizvukom. Vernakularne reminiscencije su, dakle, zamenjene jedva prepoznatljivim postmodernističkim istoricizmom, uz osnovni umereni ekspresionistički izraz. Nama se čini da ova zgrada potvrdjuje tezu da nema nespojivih misaonih tokova. Skoro je uvek moguće uz dosta volje, umeća i motivacije doći do novih interesantnih solucija i novih pravaca traganja.

Što se stanova tiče, oni su svojski pakovani, da bi se u gabarit uklopio traženi broj stambenih jedinica i u skladu sa važećim Beogradskim normati-

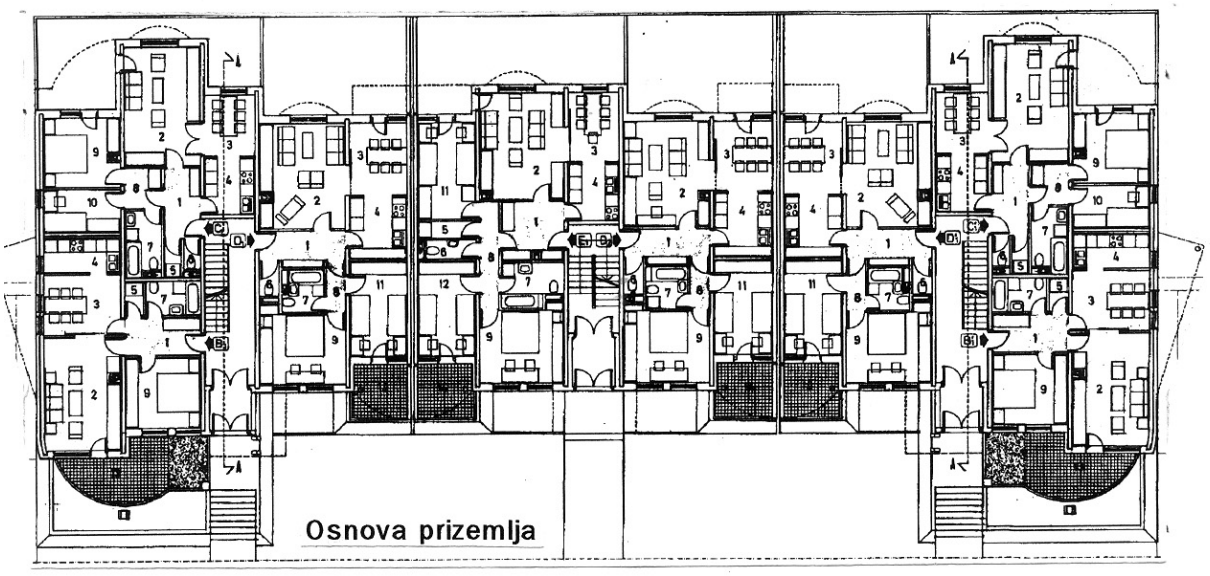

Osnova prizemlja

vima, koje vam u delovima prikazujemo u ovom biltenu. Zanimljivi su vanserijski stanovi u bočnim polukulama, čija je organizacija uspela da savlada neuobičajeni gabarit.

Vreme, medjutim, donosi više neprijatnih nego prijatnih iskustava. Ovaj objekat nije izveden, ali se zato prostor izmedju Banovog brda, Senjaka i Dedinja prepunio bledim i netalentovanim trećerazrednim kopijama Acine arhitekture koja sirenski mami sve netalentovane arhitekte. Iole školovano oko će odmah primetiti razliku, ali će siva masa prosečnih gradjana verovatno sve strpati u

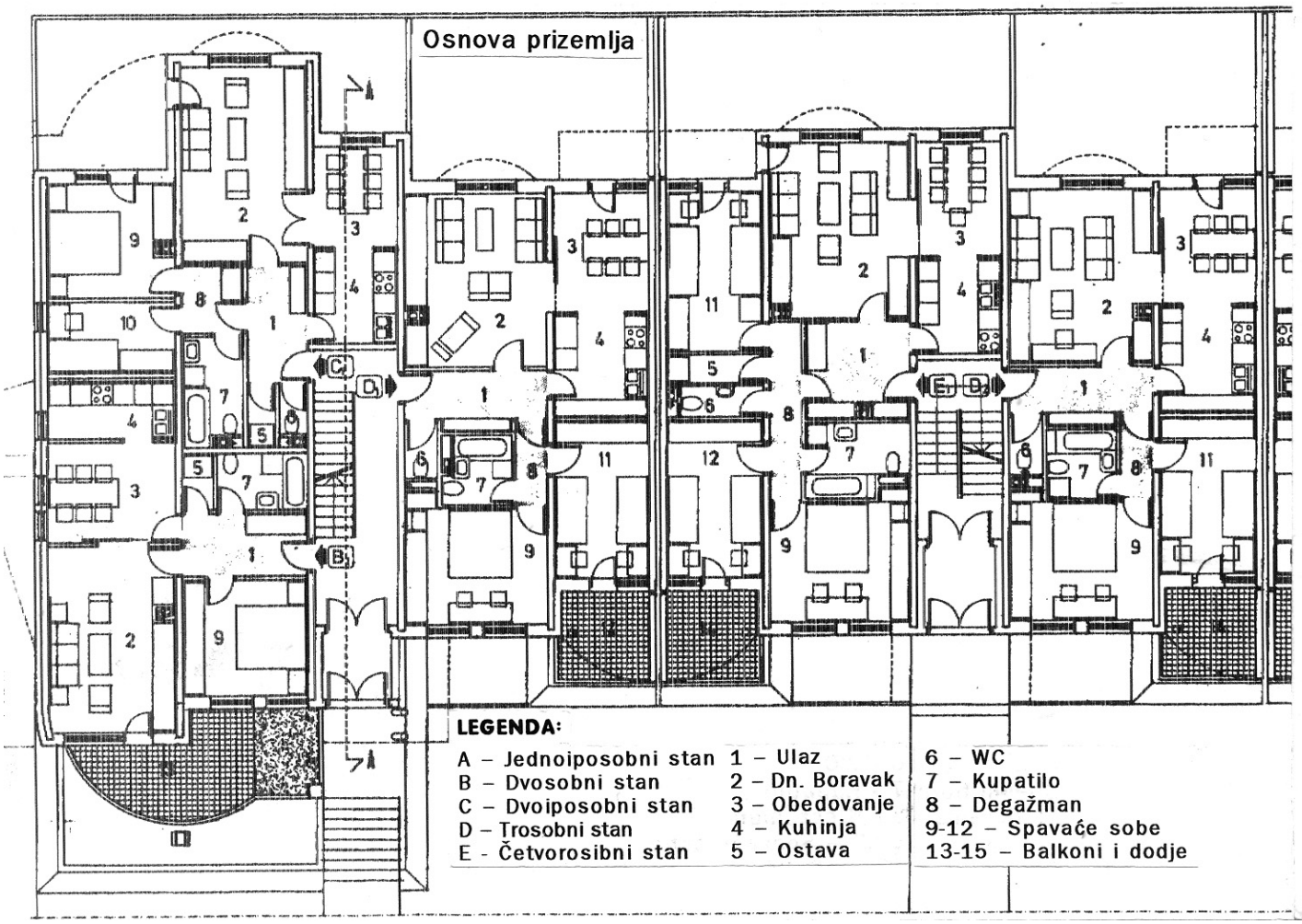

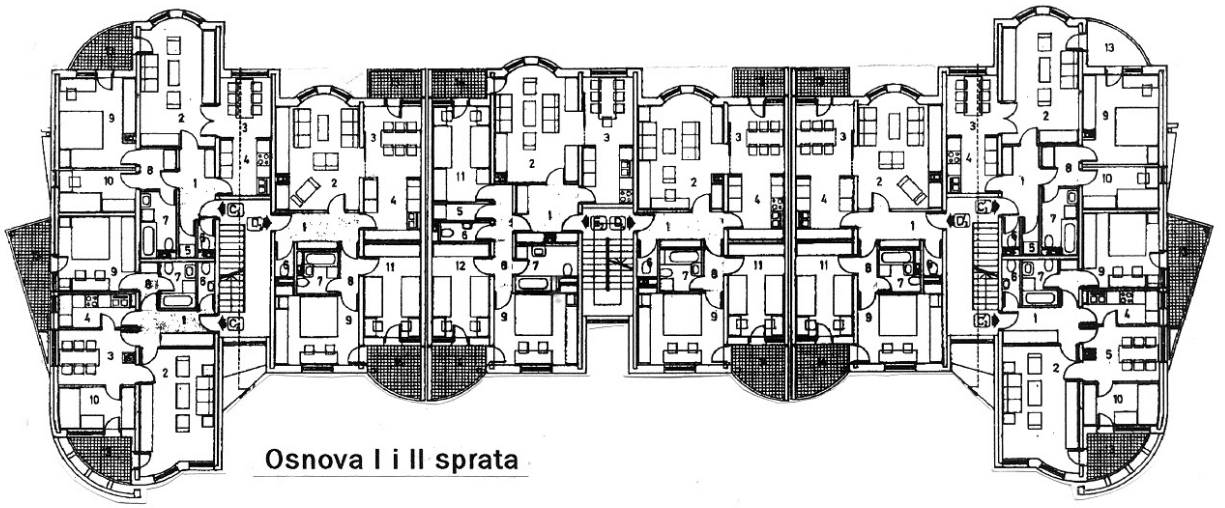

Osnova I i II sprata

isti koš. Vreme teče, a prostačke replike svojim novo-komponovanim pseudovernakularnim šarenilom polako odnose prevagu i nad Acinom (inače, veoma upečatljivom) arhitekturom i sve više je ugrožavaju. Ponavlja se priča sa objektima A.9 i A.7 iz Bloka 21 na Novom Beogradu, koji su obeležili našu stambenu modernu 60-tih godina, a čija je jednostavna upečatljivost iščilela pod pritiskom kasnijih praznih i mnogobrojnih replika. Nadamo se da će Acin opus svojim autohtonim i superiornim nabojem uspeti da preživi i ovo iskušenje. ma da se mora reći da je situacija teža nego ikada do sada.

Osnova I i II sprata

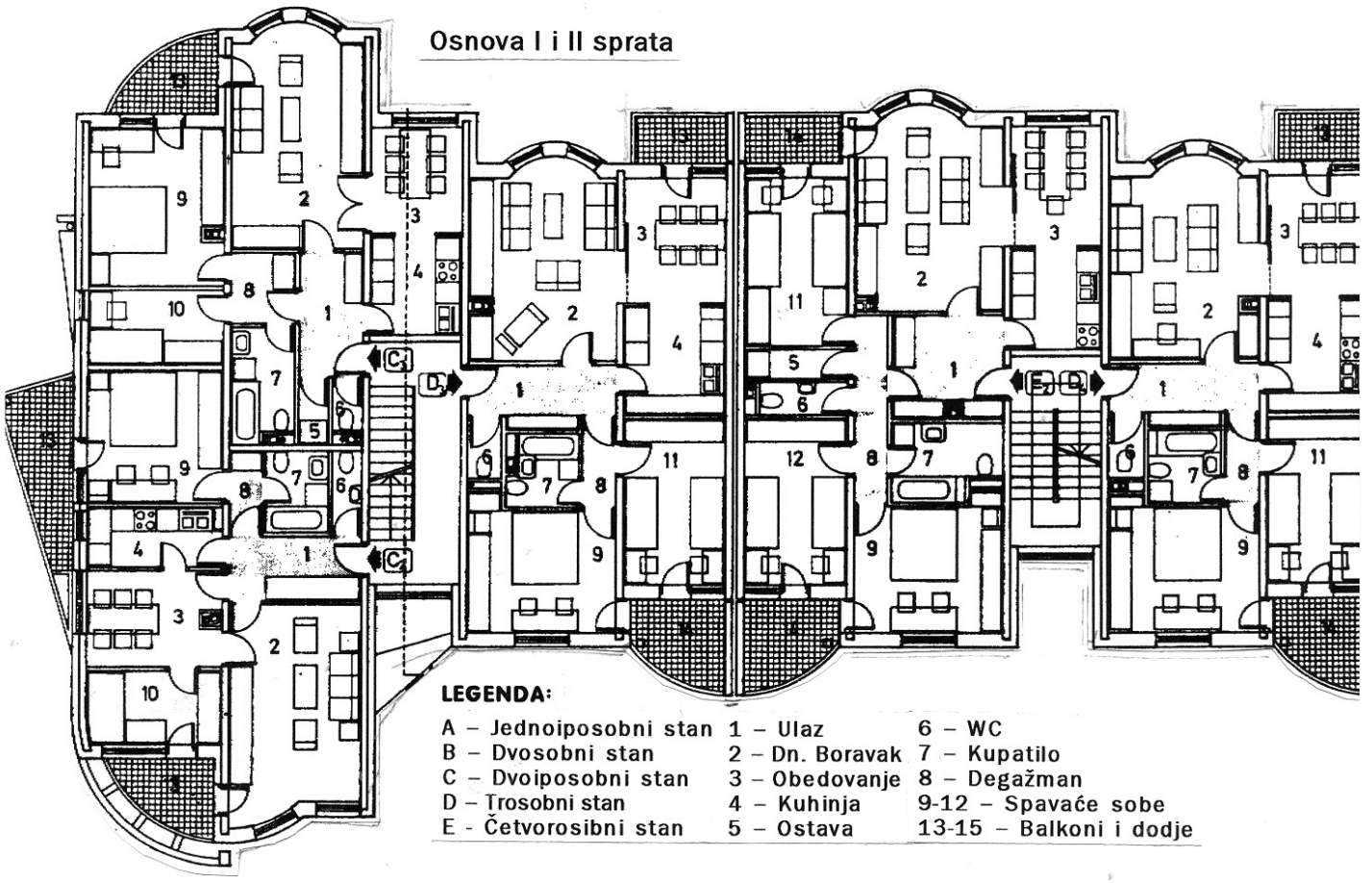

LEGENDA:

A – Jednoiposobni stan	1 – Ulaz	6 – WC
B – Dvosobni stan	2 – Dn. Boravak	7 – Kupatilo
C – Dvoiposobni stan	3 – Obedovanje	8 – Degažman
D – Trosobni stan	4 – Kuhinja	9-12 – Spavaće sobe
E - Četvorosibni stan	5 – Ostava	13-15 – Balkoni i dodje

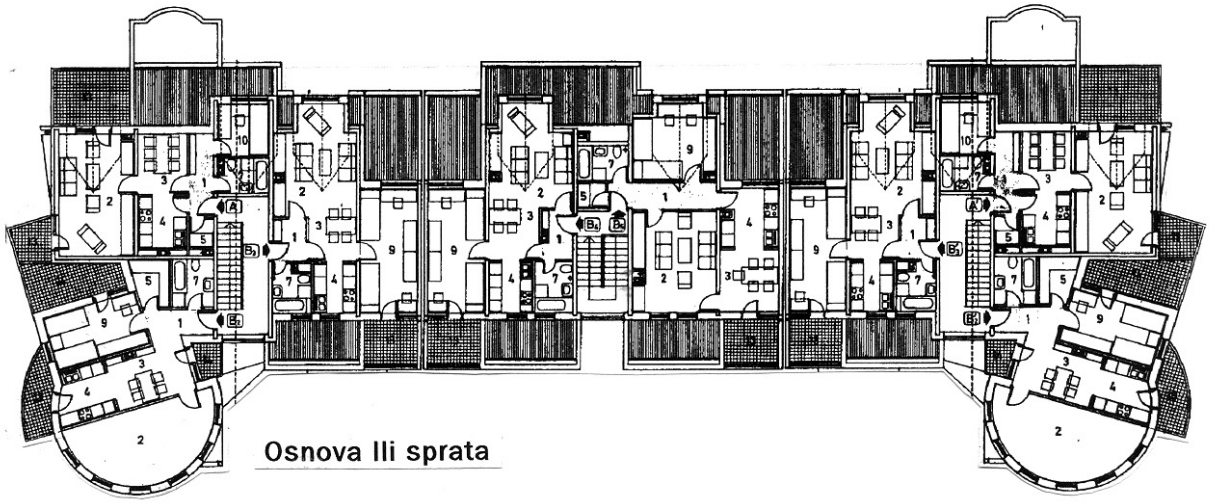

Osnova III sprata

Mali osvrt na stanove:

Kada se neki investitor dokopa neke dragocene parcele kao što je većina parcela na Banovom brdu, onda je sasvim razumljivo što zahteva da se u zgradu nabije što veći broj stanova. Ovo je inače zgrada podliftovske spratnosti, u kojoj dominiraju veći stanovi, pa se očekivalo da će i kupci biti neka dobro stojeća srednja klasa. Stepeništa su direktno osvetljena, svi stanovi imaju dvostranu orijentaciju (što je veoma važno), a na stepeništima se po etaži koncentrišu samo dva ili tri stana. Kod svih većih stanova je izvršena diferencijacija prostora na javni (kuhinja, obedovanje i dnevni boravak) i intimni (spavaće sobe i kupatilo). Na žalost, zbog zahteva za maksimalnim brojem stanova, širine pojedinih spavaćih soba su minimalne, što u izvesnoj meri smanjuje kvalitet prostora. Varijante sa dupleksima u polukulama, nude zanimljiva rešenja.

Osnova III sprata

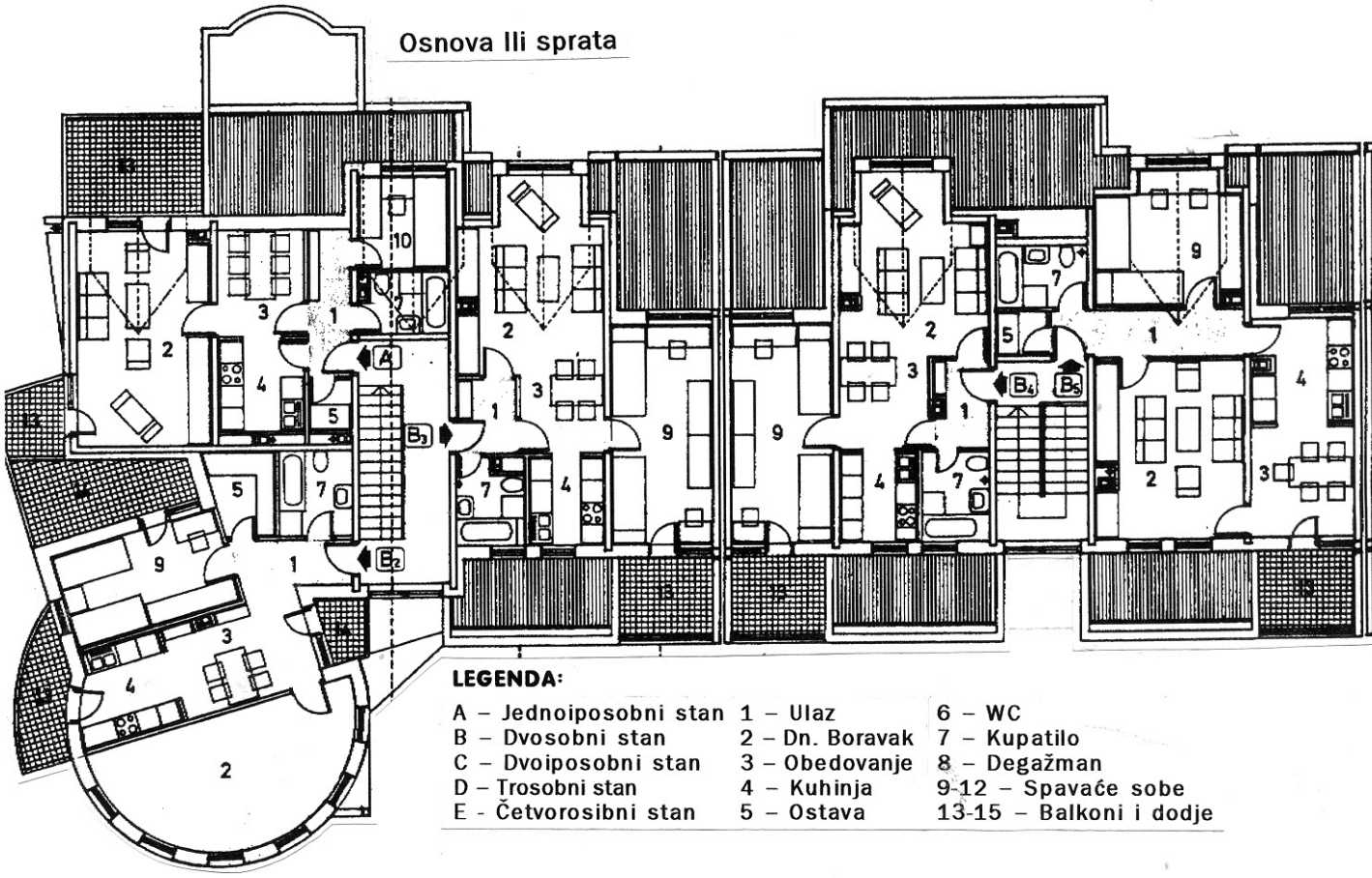

LEGENDA:

A – Jednoiposobni stan	1 – Ulaz	6 – WC
B – Dvosobni stan	2 – Dn. Boravak	7 – Kupatilo
C – Dvoiposobni stan	3 – Obedovanje	8 – Degažman
D – Trosobni stan	4 – Kuhinja	9-12 – Spavaće sobe
E - Četvorosibni stan	5 – Ostava	13-15 – Balkoni i dodje

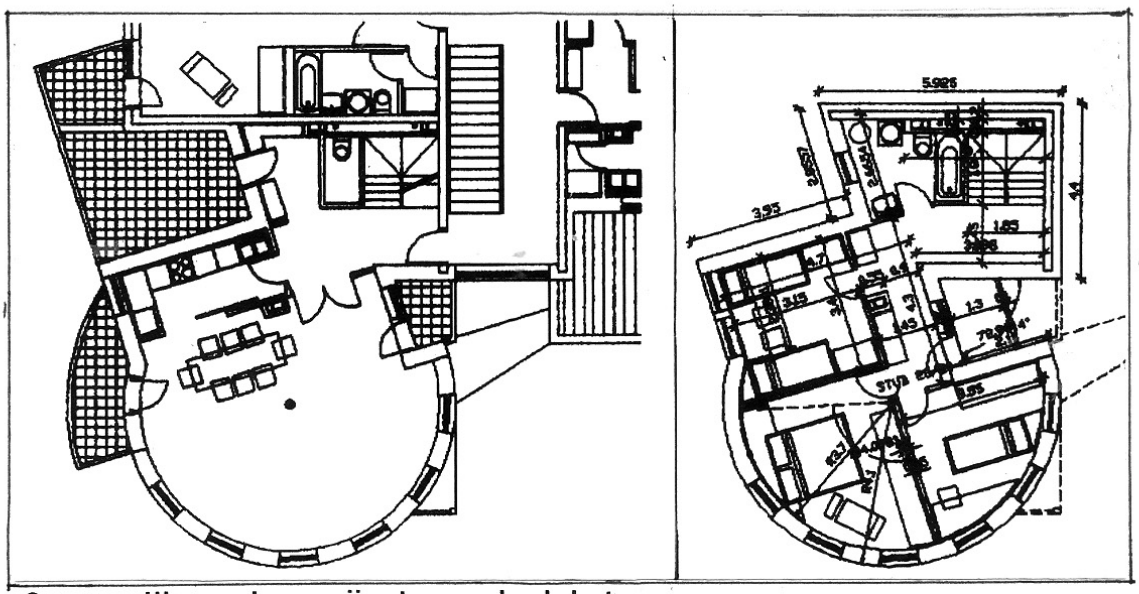

Osnova III sprata, varijanta sa dupleksima

Aleksandar Djokić

Rodjen 1936 godine u Beogradu.
Diplomirao na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu.
Vlasnik i direktor arhitektonskog biroa "Romantična arhitektura" u Beogradu.
Veliki broj projektovanih i izvedenih stambenih i javnih objekata u Beogradu, Sremskoj Mitrovici, Tivtu, Gornjem Milanovcu, Bečićima, na Zlatiboru, itd.
Više urbanističkih planova.
Veliki broj nagrada i priznanja.
Više samostalnih izložbi

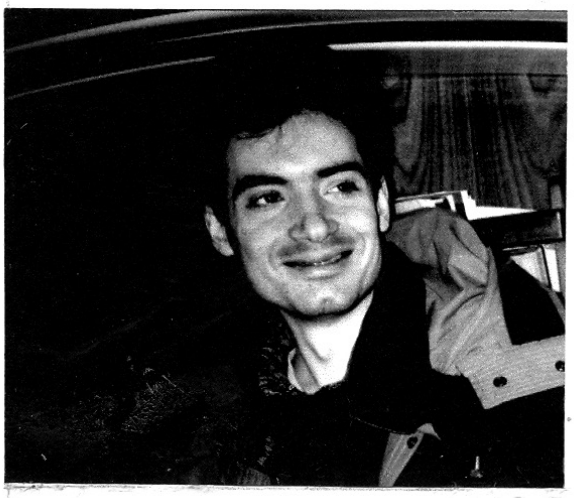

Miloš Čanak

Rodjen 1966 godine u Beogradu.
Diplomirao na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu.
Vlasnik i direktor Biroa za arhitektonsko projektovanje, istraživanje i edukaciju "ARD" u Beogradu.
Više projektovanih stambenih i javnih objekata u Beogradu.

O OTVORENOM MIŠLJENJU U ARHITEKTURI

Dr. Mihailo Čanak dipl.ing.arh.
Naučni savetnik

1 – Šta je zatvoreno mišljenje

Kada ste se prvi put pojavili na našem kursu, dočekao sam vas sa prastarim zadatkom od devet tačaka poredjanih u tri reda, koje je trebalo povezati sa četiri poteza, bez podizanja olovke sa hartije (Sl. 1).

Sl.1

Na moju žalost, većini je trebalo veoma dugo vrmena da ovaj prosti zadatak reše, jer su blagodareći položaju tačaka uobrazili da se radi o jednom nevidljivom, ali postojećem kvadratu izvan koga se ne sme izaći, već svi potezi moraju biti U OKVIRU ove imaginarne konture.

Dvostruka greška: prvo, tu nema nikakvog kvadrata niti je zadatak išta o tome natuknuo, a drugo, i kada bi ga bilo niko nije tražio da se ostane u njemu. Siroti mali mišovi su sami sebi prvo dopunili zadatak, a onda, u okviru tog proširenja nametnuli odredjena ograničenja i time blokirali put ka rešenju. Čim su se setili da potezi mogu da izadju IZVAN zadate konture, rešenje je postalo očigledno (Sl.2):

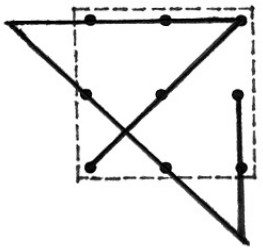

Sl.2

Kako je bilo moguće da se na ovako jednostavnom zadatku tako izgubite. Vi ste u školi bili suočeni sa mnogo složenijim poslovima, pa ste ih ipak uspešno rešavali. Da li to, ne daj Bože, znači da ste obični mali ćurani (Puranus vulgaris) i da vam IQ nije najjača strana?

Ne zaboga, daleko od toga (što bi rekao apostol Pavle), sve ali to ne! Vi ste prosto upali u zamku ZATVORENOG MIŠLJENJA, u koju su vas polako ali neminovno uveli škola, svakodnevno okružje, ali i celokupna situacija u kojoj se već godinama nalazimo.

Ljudi sa zatvorenim mišljenjem su opredeljeni u odnosu na neko pitanje za sva vremena. Oni ne razmišljaju o promenama, pa čak ni o poboljšanjima. Oni dobro znaju šta treba a šta ne, ko radi u interesu ove zemlje, a ko protiv nje (i suprotno), koji su dobri a koji loši momci, koja je arhitektura dobra a koja je kič, itd., itd. Oni se trude da svaki problem maksimalno pojednostave jer svaka složenost vodi ka dilemama, a dileme ka alternativama, kojih se oni groze. Oni izdavanje naredjenja smatraju diskusijom, a kontraargumenti do njih ne dopiru. Nekada se bore za pravu, a nekada i za pogrešnu stvar, a tada teško svima onima koji su oko njih. To su oni koji izmišljaju kvadrate tamo gde ih nema, a onda naredjuju sami sebi i drugima da se iz kvadrata ne sme izlaziti, čak i ako je to jedini put do rešenja. Ne dajte se ukvadratiti!

Ali samoograničavanje nije jedini način ispoljavanja zatvorenosti mišljenja. Rekosmo da je škola svojim jednosmernim informisanjem, takodje doprinela ovom sindromu. Problemi sa kojima se u školi suočavate su mahom linearni i rešavaju se Step by step, bez grananja i alternativa. Ako nešto ne umete da rešite, vi ćete po pravilu pretpostaviti da je problem suviše složen i da sofisticiranost istraživanja treba dići na viši nivo.

I opet greška! A šta, ako ste naišli na tzv. raskrsnicu i pošli pogrešnim krakom? Što budete dalje išli tim pravcem, sve više ćete se zapetljavati dok se na kraju potpuno ne izgubite u lavirintu više matematike i računarskih tehnika. Vaše zatvoreno mišljenje vas je sprečilo da na raskrsnici opazite spasonosan sporedni put, pa vas je odvelo glavnim "asfaltnim" putem pravo u "haos i bezumlje" (već zaboravih ko izmisli ovu lepu definiciju).

Tipičnu ilustraciju ovog slučaja predstavlja zadatak koji je moj prijatelj Kolja Čajkanović (genijalni simultani prevodilac) pokupio sa nekog predavanja koje je jedan američki profesor metodologije održao beogradskim profesorima u maloj sali Kolarca. Dakle, dotični profesor postavi našim pametnjakovićima sledeće pitanje: Dati oblik (Sl.3) podelite na devet delova istog oblika i veličine – i to je sve.

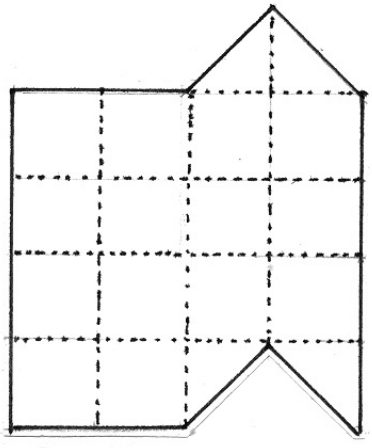

Sl.3

Priča Kolja kako je prvo pao jedan upiš od smeha ("Pa šta to ovaj krelac misli, jesmo li mi deca?"), a onda nastade mrkli muk skoro nekih pola sata, pa onda neki sivi miš (asistent li je, docent li je) drhteći od straha izmili iz dna sale i upita "Jel' to to?". "Da, Gospodine, to je to.", pa opet tišina i na kraju složno odlučiše da tako složen problem mora da se rešava na miru kod kuće i društvo se, nezadovoljno, rasturi. Kasno uveče, jedan od profesora (Koljin stari prijatelj, lekar) javlja se Kolji telefonom i kaže da je on nastavio da se muči, a onda je došla njegova žena, domaćica i odmah pronašla rešenje. Dakle, šta se ovde desilo?

Desilo se to da su svi profesori, baš kao i vi na početku, pokušali da sliku popločaju sa što manje istih delova (taj broj mora biti deljiv sa devet). U konkretnom slučaju, puno popločavanje se postiže samo trouglovima kojih ima najmanje 16, pa ako počnemo da ih sekciramo na manje delove ispostaviće se da nikako ne možemo da natrapamo na taj prokleti broj deljiv sa devet. Što se više trudimo, sve je očiglednije da nas usitnjavanje popločavanja ne dovodi do rešenja (Sl.4).

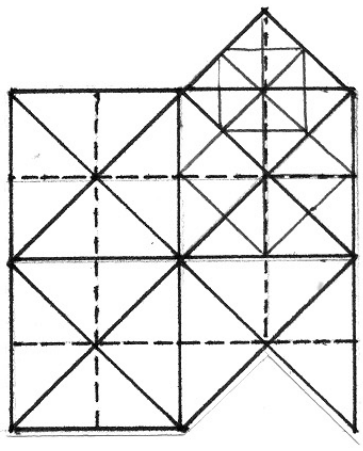

Sl.4

Rešenje leži u korišćenju principa REPETICIJE, pri čemu treba analizirati konturu a ne površinu. "Seljački" prostim, tranži-

ranjem oblika, može se dobiti bilo koji broj delova istog oblika i veličine i profesorova žena, koja je prethodno sekla hleb, baš na taj način je došla do pravog rešenja. (Sl.5) U ovom slučaju, insistiranje na sofisticiranom pristupu površinske analize, vešto nas je odvelo u tamni vilajet nepotrebne kombinatorike i beznadežnog usitnjavanja. I to je dobar primer zatvorenosti mišljenja formiranog "linearnim" školovanjem.

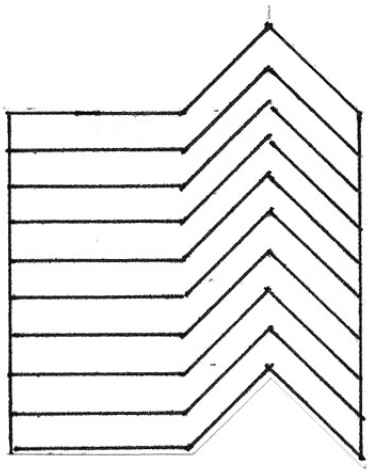

Sl.5

2 – Kontakti sa ljudima

U kontaktu sa drugim ljudima sindrom zatvorenog mišljenja se može očitovati na više načina, i to:

- da vašim zatvorenim mišljenjem zatvorite sami sebi put do shvatanja tudjih stavova,
- da drugi, svojim zatvorenim mišljenjem postave blokadu koju vi ne možete da probijete,
- da i vi i vaš sagovornik imate zatvorene i neusaglašene sisteme mišljenja i tada ćete podsećati na onu dvojicu od kojih "jedan muze jarca, a drugi podmeće rešeto"

Oko vas je mnoštvo dušebrižnika koji vas poučavaju šta je istina a šta je laž, šta je pošteno a šta nije, šta treba da mislite i radite a šta ne treba. Oni imaju razradjene i ubedljive šeme i sisteme koje vam poturaju i vaš je posao da se opredelite za neke od njih, uključite u mašineriju i više ne treba ništa da razmišljate, dobre čike iz sistema će vas uputiti u sve, njima MORATE verovati.

Nevolja je samo što ima raznih čika i raznih sistema i kada ih slušate odvojeno onda postajete skloni i da im poverujete, dok vam se, kada se suoče, radja dosta snažna želja da ih sve poterate na jedno mesto. Ima raznih čika (pa i teta) koji se bave politikom, religijom. društveno ekonomskim problemima pa i ARHITEKTUROM, a vi se možete upitati (a ja bih bio srećan kada bi ste se zaista upitali) kako da se snadjete u tom obilju intelektualnih "ponuda".

Moje je mišljenje da sve te ponude, ideje i sisteme treba dobro UPOZNATI. Ne možete formirati svoje stavove, samo na bazi nečijeg golog autoriteta (u stilu "Drug Tito je tako rekao i tu nema šta da se priča!"ili "Moja mama najbolje kuha!"), radije se držite devize iz onog krasnog narodnjaka: "Čast, čast svakome, veresija nikome!". Medjutim, i tu ima pravila kojih bi se valjalo držati ako želite da vam upoznavanje bude "na polzu i duhovno uveseljenije" (Dositej).

Pre svega, prema sagovorniku se morate ophoditi sa poštovanjem i pažljivo saslušati njegove argumente (makoliko po nekada blesavo i nelogično zvučali). Ne treba da odmah i unapred formirate svoje stavove, koji bi mogli da zamagle tudje mišljenje. Vi želite da saznate šta ON misli, a vaša prevremena reakcija odrazila bi vam samo vašu sopstvenu ličnost i blokirala put novom saznanju. Trudite se dakle, da dok slušate tudje stavove, vaša unutrašnjost miruje i da emotivno ne reagujete. Ako možete, pokušajte čak da se unesete u ličnost

sagovornika, da pratite tokove njegovog razmišljanja, da što bolje shvatite njegove motive, a onda se povucite, sredite utiske i ostavite ih neko vreme na ledu i dalje bez konačnog opredeljivanja. Nakon toga saslušajte i druga mišljenja na isti način, pa i njih složite u memoriju pored prethodnih. Ako budete dovoljno strpljivi, tokom vremena će se u vama polako formirati neki prioriteti (čuvajte se da neki sasvim trivijalni uzroci ne dovedu do njih, kao što je autoritet vaših najbližih, neki spoljni dogadjaji i sl.), a vaši konačni (da li baš konačni) stavovi će se iskristalisati kao zrele i promišljene odluke.

Od posebnog je značaja vaš kontakt sa klijentima, odnosno budućim korisnicima objekata koje projektujete. Bilo da se radi o školovanim ljudima koji sasvim precizno znaju šta žele, ili osobama sa sasvim mutnim idejama o svojim pravim željama i potrebama, vi ćete uvek morati da ih ljubazno i pažljivo saslušate, ne dozvoljavajući sebi nikakvu superiornost, nametljivost ili omalovažavanje. Poštovanjem korisnikove ličnosti uspećete da ga bolje shvatite i udjete u njegov emotivni i misaoni sistem, bez čega nema prave saradnje. Ja ništa više ne mrzim od lekara koji mi kaže: "Ja znam šta vam je, ali bi bilo suviše komplikovano da vam to objašnjavam".

Vi niste vidoviti pa da čitate "aure" vaših sagovornika (hvala Bogu, samo bi vam još to trebalo), ali ste sigurno primetili da ako ste dovoljno mirni i skoncentrisani, možete da osetite tudja raspoloženja i bez razmene reči. Kada vam neko kaže da oseća kako iz nekog trećeg izbija neka "negativna" energija, odnosno da je bolestan ili neraspoložen, vi ćete mu poverovati, jer i sami ponekada doživljavate to isto. Medjutim, ako ste VI napeti i neraspoloženi, nećete ništa osetiti kod drugih jer vaša ljutnja i nervoza stvaraju oko vas barijeru odbojnosti koji nećete moći da probijete. Kada vaš sagovornik besni a vi ste mirni, VI ste u prednosti, a kada vi počnete da se ljutite i nervirate, gubite dizgine iz ruku i prednost se topi. Kada vodite poslovne razgovore (ili kada ste na nekom ispitu), nervozu ostavite kod kuće!

Kada je moj sin bio maturant u gimnaziji koja se danas zove "Sv. Sava", bila su dva specijalizovana razreda puna vukovaca koji su se pripremali prvenstveno za medecinu. Ti ljudi su jedni druge smatrali svojom najgorom konkurencijom i praktično se uopšte nisu družili, što im je zagorčalo mladost, a njih pretvorilo u socijalne monstrume. Nemojte dozvoliti da vas savladaju i zatvore takvi negativni naboji, družite se sa svojim sadašnjim i budućim kolegama i nesebično pomažite jedni drugima. Saradnja će vas osposobiti za budući timski rad, bez koga nema ozbiljnih arhitektonskih poduhvata. Timski rad, medjutim, zahteva sučeljavanje i uskladjivanje različitih stavova, a to se ne može postići bez otvorenog mišljenja. Ljudi sa zatvorenim sistemom mišljenja ne mogu da se usaglašuju. Oni su ili usamljenici ili diktatori.

Otvaranju prema drugim ljudima, kolegama, pre svega, veoma škode ekstremni psihološki profili i vidovi ponašanja kao što su s jedne strane sujeta, agresivnost, samoljublje, prepotencija i arogancija, a s druge strane kompleks inferiornosti, strašljivost i odbojnost, bilo vaši ili vaših sagovornika. Otvaranjem mišljenja posredno se doprinosi i intenzivnijem društvenom životu, uz korekciju odbojnih vidova ponašanja. Nemojte dozvoliti da vas vaš ili tudj superiorni (ili inferiorni) društveni status odvoji od druženja sa vašim vršnjacima i kolegama. Svako, prijatno ili nedolično ponašanje se vraća kao bumerang onome od koga je poteklo.

3 – Kontakti sa arhitekturom

Savremena arhitektura vam nudi more pravaca i tendencija. U okviru individualističke, racionalističke i tradicionalističke arhitekture razvija se jedna fantastična lepeza razmišljanja i realizacija. Poznajem veoma ugledne arhitekte, moje kolege, koju su se potpuno opredelili za neki od ovih pravaca i veoma su netrpeljivi ne samo prema drugim pravcima, već i prema svojim kolegama njihovim protagonistima. U ostalom, ni najveći arhitekti nisu imuni od ovakvih isključivosti. Još u XVII veku, Bernini i Boromini, koji su prethodno saradjivali, postali su ljuti protivnici, klasicisti XVIII veka su se sprdali sa Barokom, Vazari sa gotikom, a F.L.Wright nije podnosio pristalice Internacionalnog stila i veoma se neuljudno izražavao o njima. To dakle, dovodi do zaključka da talenat i otvorenost mišljenja ne moraju medjusobno da se ni uslovljavaju niti isključuju. To su prosto dve kategorije od kojih prva označava sposobnost stvaranja, a druga sposobnost saznanja, a vama je u ovom momentu saznavanje u prvom planu. Stvaranje će doći u svoje vreme, dok malo poodrastete.

Pa šta onda treba da radite, neiskusna i nezaštićena deco?

E, pa vi treba i ovde na kursu i van njega da upoznate što više takvih tokova, njihovih predstavnika i realizacija i to široko otvorenim srcem i očima, bez predrasuda i bez preranih opredeljenja. Nikada nemojte zgradu shvatati kao mrtav prostorni artefakt, već kao organizam koji ima i temporalnu dimenziju i koji pulsira i transformiše se kroz vreme, zajedno sa svojim korisnicima koji dolaze i odlaze, stare i menjaju se. Dok ste mladi i vi budite fleksibilni i otvoreni, menjajte se i ne žurite da odrastete, neki arhitekti ostaju deca celoga života, a mladalačka psihološka struktura je sigurni pokazatelj vitalnosti. Ništa gore od mladih staraca koji su se još tokom studija definitivno oformili i pretvorili u kreativne mumije. Učenje je odraz otvorenosti, a ja vam preporučujem da učite celog života, jer ćete se bolje osećati, a život će vam biti puniji i bogatiji.

31 – Kontakti sa arhitekturom "in vitro"

Vi ste svakako čuli za različite postupke budističke, transcendentalne ili hrišćanske meditacije, kojima je cilj postizanje viših stanja svesti putem odredjenih dugih i brižljivo osmišljenih vežbi. Na izvestan način moguće je, slikovito rečeno, osmisliti i proces ARHITEKTONSKE meditacije, bez misticizma i posebnog školovanja zatvorenog tipa, a sa ciljem dubljeg ulaženja u srž pojedinih arhitektonskih ostvarenja. Umesto da se raspršite na nekoj knjizi sa slikama i opisima stotina raznih ostvarenja, vi ćete se skoncentrisati u jednom vremenskom segmentu na samo JEDAN objekat (na pr. Paladije-vu Vilu Rotondu u Vićenci ili Gaudijevu Sagradu Familiu u Barceloni). Sakupićete tekstove, filmove i slike o tom objektu i njegovom nastanku, proučiti biografiju autora i upoznati vreme i prilike u kojima je zgrada nastala. Medjutim, to je samo prvi deo posla.

Zatim ćete pokušati da se potpuno isključite (makar samo na desetak minuta) iz problema svakodnevnice i misaono pristupite zgradi. Zamislite da ste u tom gradu, da polako prilazite zgradi, doživljavajući je iz raznih uglova uz što manje propratnog fantaziranja i što više korišćenja raspoloživih podataka. Udjite u zgradu i posetite njene unutrašnje prostore, sedite na neko virtuelno sedište i posmatrajte ljude koji prolaze oko vas. Još uvek ste u sadašnjosti...

Zamislite da zgrada nije mrtva već da kroz nju teku razne sile. Snažni naponi koji teku i rastu ka tlu kao posledica sile teže, i koji su vam dobro poznati i shvatljivi, samo su vrh ledenog brega. Zgrada je natopljena životom svojih stanara, čije emocije, radosti a naročito nevolje je prožimaju. Nije vam potrebna "vidovita Zorka" da bi ste u nekim kućama osetili negativne naboje dok suprotno, negde osećate da se tu može dobro i zdravo živeti. Ako ste u crkvi, pokušajte da se i vi prožmete opštom atmosferom pobožnosti i devocije. Poverujte da arhitekta svojom pozitivnom energijom i ljubavlju prema svome poslu (jer, po rečima Apostola Pavla, "Ko sam ja ako ljubavi nemam!") može svojom zgradom da spreči mnoga ružna zbivanja u njoj i da deluje čak kao duhovni terapeut.

A onda krenite na uzbudljivo putovanje u prošlost. Zamislite da je film počeo da se vrti unazad i da se prvo polako pa sve brže vraćate u vreme nastanka zgrade. Zgrada je sve novija i novija, pa se odjednom pojave neke skele i neki ljudi na njima, pa je onda mnogo starija i oštećenija, pa opet sve novija i tako više puta sve dok ne dodjete do momenta kada počinje da se raspada (jer se krećete unazad, a to je momenat njenog nastanka). Ceo proces možete ponovo pokrenuti unapred i to će vam sve pomoći da u jednom globalu shvatite zgradu u prostoru i vremenu, ali i sve faktore koji su uticali i utiču na njen nastanak i dalji život. To će vam proširiti i misaone tokove i pomoći njihovom daljem otvaranju.

Jedna dobro poznata i korisna vežba se sastoji u tome da neku temu (na pr. manju stambenu zgradu kockastog osnovnog oblika) obradite na razne načine. Razradite je na ekspresionistički, postmodernistički, klasicistički, neofolklorni, High Tech i neomodernistički način, uživajte u svakoj fazi posla, a na kraju uporedite rezultate. Ova šetnja kroz razne kreativne postupke će vam pomoći da suštinski doživite mnogoznačnost i bogatstvo savremene arhitekture i njenih daljih trendova. Osetićete (bar se nadam), kako profesionalno izrastate, ali ne u jednom pravcu (kao bandera), već da se širite u više raznih pravaca, kao bogato razgranato drvo.

3.2 - Kontakti sa arhitekturom "in vivo"

Ovi doživljaji se strahovito intenziviraju ako se mogu realizovati na licu mesta u realnim objektima. Ni najefektniji virtuelni prikaz katedrale u Šartru ne može da u potpunosti zameni jedno pre podne provedeno u samoj katedrali. Samo u samoj katedrali možete da doživite i proživite ono nematerijalno titranje raznobojne svetlosti koja tokom sunčanog dana plavi prostor iza hora. Uronite u tu svetlost, pustite da vas ponese i, ako možete, isključite se iz svega. Budite tihi, sasvim tihi i spolja i iznutra i ko zna, možda će vam se posrećiti da doživite nekoliko blaženih trenutaka van prostora i vremena (a možda i nećete, jer ćete biti suviše preokupirani potencijalnom kupovinom cipela koje ste videli u radnji na trgu ispred katedrale – šta ćete, i meditacija in vivo se suočava sa raznim problemima). Negde oko 11 h. pored vas će protutnjati stampedo matorih debelih švabica sa slonovskim nogama, super-kamerama i trajnim frizurama od pre dva dana, koje će galamiti gore nego vi ovde kod mene na kursu. Nemojte se nervirati što su vam prekinuli rajske trenutke, već pratite intonaciju njihovih glasova (većina vas, koliko mi je poznato, ne razume nemački). Neke će biti razdragane zbog provoda i osvajačkog pohoda, neke će biti tihe jer će možda i one uhvatiti nešto od atmosfere mesta, dok će neke biti smrknute jer ih žulje nove žute

cipele za štrapac. Prošetajte im kroz mozgove i pozdravite ih na rastanku, a onda nastavite sa svojim doživljajima.

Istina, Šartr nam je trenutno nepristupačan, ali da li je baš neophodno da idemo tako daleko? Da li je možda moguće da kao objekat meditacije izaberemo Studenicu, Žiču, ili možda, meni posebno dragu, Topčidersku crkvu?

Razume se da je moguće! Nesumnjivo je da nam meditacija o nekom objektu iz svetske baštine pruža veće obilje tema, ali meditirati se može i u seoskoj vodenici. Lepo je diplomirati na Jejlu, ali dobri arhitekti se mogu oformiti i na našem skromnom Beogradskom univerzitetu. Objekat nije bez važnosti, ali su još važniji vaša volja, motivisanost i moć koncentracije.

Negde u pradavna vremena, pre nekih 45 godina, tačnije 1955 godine, kao studenti V godine krenemo mi na čuvenu i davno priželjkivanu studentsku ekskurziju u Italiju. Svi smo bili pubertetski uzbudjeni i uopšte nismo razmišljali kako da to putovanje najbolje iskoristimo i sve ono što smo učili, vidimo u živo, sem jednog jedinog momka koji se zvao Aca Stjepanović i koji je kasnije postao profesor pa i dekan našeg fakulteta. Mudri Aca je napravio ogromni spisak svih važnih zgrada, skulptura i slika u Veneciji, Firenci i Rimu (išli smo u ta tri grada) i odlučio da ih sve, ama baš SVE, vidi na licu mesta, odnosno in vivo! To nije uvek bilo lako, naročito ne u Veneciji, gde su neke lepe zgrade sakrivene u zamršenim spletovima ulica i trebalo je biti arhitektonski Šerlok Holms da bi se sve pronašlo. Ja brzo shvatim da je Aca obavio nevidjen posao, pa ga zapitam da li mu je potreban jedan Dr. Vatson i on prihvati.

Bogo moj, to je bila jedna tako ludačka trka i frka od jutra do mraka da je bilo stati i gledati dve razbarušene budale koji trče od crkve do crkve, od galerije do galerije i stalno udaraju krstiće u neke beskrajne spiskove. Sve smo po spisku videli (ili skoro sve), ali u isto vreme ništa nismo videli, jer je moć ljudske percepcije ograničena, što ste imali prilike da vidite u bilo kom velikom muzeju, kada posle dvadesete slike sve ostavljate i idete na kafu. Jurili smo kao muve bez glave i sakupili krasnu zbirku sasvim površnih i trenutnih utisaka.

Na jednom od venecijanskih trgova, prepunom radnjica, prodavnica cveća, prelepih prodavačica i malih bistroa, ispred jedne od crkava u koju smo uleteli kao sumanuti, jer nas je čekalo još desetak objekata na najzabitijim mestima, sretnemo mi naša dva kolege a moja najbolja prijatelja Mišu Mitića i Milutina Trpkovića-Trpka, kako sede na jednoj kafanskoj terasi, pijuckaju espresso (sasvim lagano da im duže traje) i posmatraju život na trgu, a beše negde oko 11 h. prepodne.

"Otkad gluvarite tu, bre, vas dvojica?", pitamo ih mi, a oni kažu "Pa od jutros!". "Pa šta radite sve ovo vreme?", "Gledamo šta se dešava oko nas..." Aca i ja se prekrstimo i otrčimo dalje u lov za novim crkvama, a meni je trebalo da prodje nekoliko decenija pa da shvatim da su ONI bili u pravu, a ne mi. Za vreme tog prepodneva oni su videli samo jednu crkvu ali detaljno, videli i DOŽIVELI prostor koji je okružuje i u koji se crkva utapa, osetili atmosferu i duh mesta (Genius loci) i zaista nešto dragoceno poneli sa sobom. Oni su intuitivno arhitektonski MEDITIRALI, dok smo mi od trke i vrućine KOLABIRALI. Svako od nas je dobio po zasluzi!

Posebno je korisno da, ako je moguće, pratite tok nastajanja jedne zgrade od prvog iskopa do useljenja. Ako na putu izmedju kuće i škole prolazite pored

nekog aktivnog gradilišta, pažljivo registrujte sve promene u odnosu na prethodne dane. Oni, koji su zaposleni na gradilištu, te promene manje primećuju, jer su kontinualno prisutni, ali vi ćete, sa izvesne vremenske distance, moći lakše da registrujete i pratite čudesan proces RADJANJA jedne zgrade. Taj proces nekada traje mesecima, a nekad i godinama, a bilo bi još bolje, kada bi pojedine trenutke transformacije mogli da ovekovečite foto-aparatom i kamerom. Tokom vremena i utisci koje proizvodi zgrada će se menjati i postajati sve kompleksniji i celovitiji, a vi treba da ih mirno registrujete i slažete u svoju memoriju kao list po list neke buduće knjige. Pokušajte i da se upoznate sa projektantom, što će biti lakše nego što slutite, jer oni nisu baš tako nepristupačni i zamolite ih da vam kažu šta oni misle o svom detetu u nastanku, pa i njegovo mnenje uložite u vašu "knjigu utisaka". Tako ćete ući u dušu buduće kuće i njenog stvaraoca, a tek kasnije, mnogo kasnije, kada kuća već bude završena i useljena možete oformiti i neko subjektivno mišljenje o njoj, ali ovog puta bez predrasuda i površnosti.

4 – Prevaspitajte sami sebe

Da li ste možda do sada imali priliku da se upoznate sa tajanstvenim fenomenom "malih patuljaka", dobro poznatim u psihologiji (ma da ne pod tim imenom)? Ako se danima kilavite nad nekim problemom, može biti korisno da se na njega skoncentrišete uveče, pred spavanje, pa se onda često sutradan ujutru, odgonetka (delom ili u celini) pojavi nekako sama po sebi, kao da su tokom noći odnekud došli neki mali patuljci (na pr.,) i došapnuli vam rešenje tajne. Za vas je, svakako, važno da ste do rešenja došli, ali ako slučajno budete razmišljali o izvoru ove (ne)očekivane inspiracije, molim vas da alternative o nepoznatim procesima u "crnoj kutiji" vaših podsvesnih slojeva, tretirate ravnopravno sa alternativom o "malim patuljcima" ili nekim drugim nepoznatim ali dobrohotnim inspiratorima i zaštitnicima. Ako se sećate, kada smo govorili o istoriji evropske civilizacije i prvim korenima arhitekture, mi smo vam predložili da kao ravnopravne tretirate hipoteze o "divljim precima" koji se mehanicističkom igrom slučaja uzdižu na noge lagano i mučno paleći sami i bez ičije pomoći iskru inteligencije u sebi i inspirativnu Platonovu priču o daleko starijim civilizacijama potičućim sa ostrva potonulog u okean usled snažnih tektonskih poremećaja pre nekih 12-15 hiljada godina. Suočavanje takvih, na izgled medjusobno suprotstavljenih alternativa u kojima podjednako uživate, povećaće elastičnost vašeg razmišljanja i sačuvati vas od prokletstva dogmatičnosti. Postavlja se pitanje da li možda postoje metode otvaranja vaših tokova i procesa mišljenja ili ćete se morati zadovoljiti zadacima "devet tačaka" i sličnim.

Pa, izgleda da postoje i njihov je cilj da vas učine istovremeno čvrstim i elastinim, razboritim ali i tolerantnim, sposobnim da shvatite ljude i svet oko sebe. Da vidimo neke od saveta koje vam daju mudriji od mene i koje vam ja samo prenosim:

1/
Negujte u sebi izvesno bazno osećanje poštovanja za sve što je poštovanja dostojno i izbegavajte neargumentisano kritizerstvo, koje postavlja jednu koprenu izmedju vas i posmatranog lica ili objekta (poštujte vaše kolege i njihova dela, poštujte klijente i njihove želje i potrebe). Moj "guru", čika Rajko Tatuć, dvorski arhitekta izmedju dva rata, pričao mi je kako je sa podjednakim poštovanjem vodio razgovore sa Kralji-

com Marijom (bakom našeg današnjeg prestolonaslednika Aleksandra II) i svojim armiračem, majstor Ljubišom. On je, dakle, imao u sebi sposobnost da svoje sagovornike ceni prema njihovim unutrašnjim vrednostima, a ne prema društvenom statusu i spoljnom izgledu. što je jedan od osnovnih zadataka svih arhitekata. Skroman izgled i neupadljiv nastup mnogih značajnih osoba, često čine da neoprezni ljudi sa zatvorenim mišljenjem ne mogu da prodru do njihove ličnosti i da je potcene. Ne upadajte u zamku predrasuda i snobizma.

2/
Razvijajajte u sebi jedan živahan unutrašnji život, preko koga ćete spoljne utiske (važne, a ne trivijalne) preraditi, oplemeniti, utkati u svoj kreativni profil, i vratiti ljudima preko vaših novih ostvarenja. Nije dovoljno da površno pogledate neku zanimljivu zgradu ili njenu sliku, kažete:"Ovo mi se svidja!" i predjete na neku novu senzaciju. Ono što gledate treba da neko vreme dublje proživite i posmatrate bez emocija i opredeljenja. Pustite da vas doživljaj prožme, pa se tek kasnije (a možda i nikada!) opredeljujte. To će vam dati snagu da nepristrasno i paralelno udjete u suštinu različitih pravaca i misaonih tokova njihovih stvaralaca.

3/
Formirajte u sebi trenutke unutrašnjeg mira (jednom dnevno, predveče, jednom nedeljno ili periodično), kada ćete preispitati svoje ideje, stavove o arhitekturi i konkretno ponašanje u toku vaših profesionalnih (pa i neprofesionalnih) delatnosti. Izadjite za momenat iz sopstvene kože i posmatrajte sami sebe kao da ste neko drugi. To je lakše za neki raniji period nego za neposrednu prošlost sa kojom se još uvek tesno identifikujete. Ako vam se učini da ste nešto zakenj..., pardon, zabrljali, izbegavajte da grešku ponovite i te će korekcije tokom vremena pročistiti vaše misli i aktivnosti. Zgradu vašeg života čini mnoštvo cigala koje permanentno ugradjujete i koje treba da budu pravilne i čvrste, a ne iskrivljene i popucale.

4/
Kakav god da vam je konkretan posao, radite ga sa ljubavlju (razume se, ukoliko niste prinudjeni da projektujete vešala ili prostoriju za električnu stolicu!) Bez ljubavi za profesiju i vaš rad, vi ste samo bleda senka vas samih, a takvo će biti i vaše delo. Ova ljubav se najčešće iskazuje kroz rad na raznim arhitektonskim konkursima koji se rade nesebično i uvek pod velikim rizikom. Tu radite ono što zaista volite, materijalizujete (bar na papiru) svoje misli i ideje. Konkursni radovi su vaša duhovna deca, a svako svoju decu voli, čak i ako su (daleko bilo) defektna. Setite se samo divneRšumove pesme iz knjige "Još nam samo Ale fale".

"Aždaja gorko plače,
uvredili joj aždajče!
Rekli joj da je ružno,
pa majci došlo tužno.
Neka je gluvo i slepo,
svojoj je majci lepo!".

5/
Budite hrabri ali ne i neoprezni. Imajte poverenja u sebe i svoje mogućnosti uz punu svest o potrebi prevazilaženja sopstvenih nedostataka. Medjutim, svest o ovim slabostima ne treba da vas obeshrabri, već naprotiv motiviše na dalji napredak i kreativni uspon. Nemojte se bojati autoriteta (starijih, jačih, agresivnijih, pametnijih), već reagujte učtivo, staloženo i argumentisano. Nemojte biti ni sekantni (a pogotovo ne neuljudni), ali ni servilni i ljigavi. Budite onakvi kakvi ste i predstavite se na najprimereniji način. Ne dozvolite da vas

strah parališe i otupi vam moć mišljenja i reagovanja.

6/
Pažljivo pratite zbivanja oko vas i registrujte i naoko nevažne dogadjaje, trudeći se da iz njih izvučete skrivena značenja i poruke. Selektujte bitno od nebitnog. Zaključke donosite oprezno, ali ipak blagovremeno. Neke od mojih najuspešnijih poslovnih aktivnosti u životu nisu bile rezultat planskog i programiranog nastupa, već sposobnosti da se u pravom trenutku uoči prava prilika i da se pravovremeno reaguje. Razume se, vi se ne smete pretvori u isključive lovce na prilike, već mudro udružiti SNALAŽLJIVOST i ISTRAJNOST.

7/
Pokušajte da tokom profesionalnih aktivnosti kontrolišete tokove vašeg mišljenja i delanja. Izbegavajte proizvoljna lepršanja misli i istrajte na njihovom kontinuitetu. Pazite da vam tokom nekog važnog poslovnog sastanka (ili predavanja na našem kursu) misli ne odlutaju u nekom desetom pravcu, ili da na gradilištu ne prečujete neki problem koji se kasnije može pretvoriti u katastrofu.

8/
Tokom profesionalnih aktivnosti kontrolišite i osmislite vaš govor. Na poslovnim sastancima nemojte govoriti ni previše ni premalo i pazite ŠTA, KAKO i KOLIKO pričate (na našim časovima što manje!). Nemojte da "lupetate kao Maksim po diviziji" u stilu "živ mi Todor da je čuje govor!". Ne intimizirajte se previše sa nepoznatim sagovornicima, jer su oni skloni da to zloupotrebe.

9/
Vaše profesionalne aktivnosti treba da budu u što većoj meri osmišljene, a što manje impulsivne i nekontrolisane. Kontrolom nad sobom otvarate vrata kontroli daleko složenijih situacija u kojima ćete se povremeno nalaziti. Ne nervirajte se i ne podižire ton. Kad god sam bio"živac", to mi se svetilo, pa ne bih želeo da ponavljate moje nekadašnje greške.

10/
Koliko god je moguće, trudite se da živite u skladu sa svojim okružjem. Pokušajte da vodite harmoničan i (kako u fizičkom tako i u duhovnom smislu) zdrav život. To nikako ne znači da treba da predjete na šnicle od soje i Tofu sir (sačuvaj nas, Bože!), da pijete sok od repe, dubite na glavi i da se ne odvajate od "Tibetanske knjige mrtvih", već samo da je potrebno uravnotežiti svoje slobodno vreme i profesionalni rad, kao i da ne treba dane i noći provoditi pred ekranom računara. Plivajte, vozite bicikl, šetajte, gimnasticirajte, čitajte i družite sa vašim prijateljima i kolegama, a ne zaboravite ni svoje sirote stare roditelje! Ničega previše, ničega premalo! Ne gluvarite, ne ločite, ne duvajte lepak (ili nešto još crnje i gore), ne čačkajte nos, ne menjajte partnere, ne... (dosta, bre, čiča, muka mi je...!). U nekim trenucima biće i neprospavanih noći (konkursi, predaja grafičkih radova). Gledajte da ih bude što manje i uvek se nakon toga dobro odmorite i ispavajte.

11/
Realno procenite svoje mogućnosti i maksimalno ih iskoristite, pazeći da ne prevazidjete svoje snage i ne "puknete". Trudite se da stalno podižete prag vaših kapaciteta, ali nemojte težiti ka nemogućem. Učenje i sticanje novih saznanja morate shvatiti kao permanentan proces koji će vas pratiti dok ste živi i to je dobro. Mrtvi ste, ne od momenta kada vam sklope oči u pripale sveću (idi, begaj!), već kada prestanete sa učenjem. Koliko god bili ambiciozni, sigurno je da postoje i neki poslovi koji trenutno prevazilaze

vaše znanje, materijalne mogućnosti i fizičke kapacitete. Verovatno ćete lako savladati konkursni rad za neko stambeno naselje u Lazarevcu, ali vas molim da dobro razmislite i preispitate se pre uzimanja učešća na medjunarodnom konkursu za rekonstrukciju centra Toronta (što bi se reklo: da ne bude za mačka prevelika govedja glava). To, dakako, ne znači da se u takav rizik ne sme ići (moj kum Ivan Simović iz Londona, učestvovao je na konkursu za novu zgradu Australijanskog parlamenta i dobio IV nagradu), već samo da treba biti spreman i na razočarenja (koja vas, uzgred budi rečeno mogu da očekuju i u Lazarevcu).

12/
Ako ocenite da neke stvari treba ili čak morate da uradite (diplomski rad, magistatura, doktorat, učenje jezika, itd.) onda budite istrajni i postojani da ih i završite. Kolebljivost, nesigurnost i plašljivost destruktivno deluju ne samo na vaše mišljenje, već i na vašu celokupnu psihološku strukturu. Razume se, ako li pak ocenite da je nešto što radite pogrešno, onda morate biti isto tako odlučni da sa takvom praksom prekinete i sami sebi priznate da niste bili u pravu. Tvrdoglavost nije isto što i istrajnost (tvrdoglavost je uvek istrajna, ali istrajnost ne mora da bude tvrdoglava), dok elastičnost nije sinonim plašljivosti.

13/
Znam da je u ovom našem mafijaškom svetu to danas veoma teško, ali vam predlažem da koliko god možete pokušate da budete Iskreni i pošteni. Neke stvari, razume se, možete prećutati (profesionalna tajna), ali nemojte lagati ni sebe ni druge! Dabome, te stvari morate prvo raščistiti sa samim sobom. Ne budite nekorektni prema svojim kolegama i nemojte im preotimati njihove poslove, kao što su se buljuci lešinara ostrvili da nadgradjuju razne moje zgrade u Beogradu i Novom Sadu, iako sam ja još uvek živ i (hvala Bogu!) radno sposoban.

14/
Negujte u sebi izvesnu dozu trpeljivosti i razumevanja za druge (u našem slučaju, to se odnosi pre svega na vaše kolege i njihova ostvarenja). Pokušajte da iz svega izvučete i sagledate dobre strane (ako ih ima, razume se) i da ih iskoristite. Nastupajte prema svojoj okolini sa izvesnom dozom poverenja, čak i ako ste skeptični u pogledu ishoda. Ja sam toliko pobenavio da čak pokušavam da shvatim i one lešinare. Šta ako umiru od gladi, a imaju sitnu dečicu i bolesnu ženu? Naravno, na kraju se po pravilu ispostavlja da se radi o amoralnim tipovima kojima je grabežljivost i nekorektnost pokazatelj poslovne sposobnosti, ali VI ne smete poći od te pretpostavke, to tek treba da se dokaže, a kad se dokaže, onda reagujte oštro i odlučno.

15/
I, vezujući se za prethodne situacije, evo i poslednjeg saveta: Pokušajte da ostanete staloženi i mirni čak i u najuzbudljivijim životnim situacijama, pri čemu je moguće da dodje do čudnih pojava. Kada su bombe padale na nekoliko stotina metara daleko od moje kuće, ja sam (relativno) mirno presnimavao "Zvezdane ratove" sa TV"Politike" i samo se bojao da ne nestane struje, pa se film (ne daj Bože) prekine. Medjutim jednom, kad mi je jedna totalno nevažna osoba rekla nešto neprijatno, cele noći nisam mogao da spavam. Ništa nisam bio kriv, ali sam se ipak nervirao. Ako li pak, takve situacije shvatite kao sudbinski režirane životne vežbe, vi ćete iz njih izaći očeličeni i pripremljeni za nova, možda veća iskušenja.

* * *

A sada dolazimo do jedne osetljive oblasti, koju ipak ne možemo da preskočimo, jer može da dovede do raznih nesporazuma, a to je vaša opredeljenost za materijalističko ili idealističko posmatranje i tumačenje sveta oko vas. Iz vaše kuće vi svakako iznosite neka osnovna opredeljenja kao nasledje iz detinjstva i dosta su retki slučajevi da deca kao za inat roditeljima, nakon puberteta zauzimaju neke suprotne stavove po tim pitanjima. Odmah treba reći da religioznost i ateizam kao dva ekstremna pogleda na svet nisu od odlučujućeg značaja za kreativnost i otvorenost mišljenja, niti za karakter posmatranih osoba. Od značaja je njihov odnos prema svom opredeljenju i opredeljenju drugih ljudi. DOGMATIČNOST i FANATIZAM u tumačenju svojih stavova i NETRPELJIVOST prilikom upoznavanja tudjih, osnovna je prepreka slobodnom mišljenju i razlog zatvaranju u neke sopstvene zatvorene šeme. Čestite ljudi ćete naći i medju vernicima i medju ateistima, a loše isto tako. Može se reći da su i jedni i drugi veoma ravnomerno rasporedjeni na obe strane. Nemojte ih, dakle, vrednovati po tome da li su demokrate ili JUL-ovci, socijalisti ili SPO-vci, pravoslavci, katolici, muslimani ili ateisti, već po tome kako se ponašaju i kako delaju. Ja lično mislim da strogo materijalističko tumačenje sveta zatvara put prema bogatim potencijalnim alternativama, ali ne zaboravljam ni da je pre nekoliko vekova dogmatsko tumačenje vere dovelo do inkvizicije koja je odnela na desetine hiljada ljudskih života, čiji je jedini greh bio u tome što su mislili na neki drugačiji način. Nije dakle važno da li moje prezime izgovarate kao Lonac ili Čanak, važno je da me ne razbijete!

* * *

E, pa to bi otprilike bilo ono što mi se činilo da vam treba reći na početku ovog tečaja, u želji da vam tokovi percepcije, mišljenja, odlučivanja i delanja postanu što fleksibilniji i otvoreniji. Ta otvorenost vam u prvom redu može koristiti na samom prijemnom ispitu, kada neki od zadataka zahtevaju široko otvorene strukture razmišljanja. Medjutim, što dalje budete ulazili u svet arhitekture, otvorenost će vam sve više i više trebati, možda u svim segmentima vaših delatnosti.

Razume se da je nemoguće leći sa čvrstom odlukom da otvorite svoje mišljenje pa da se sutradan probudite izmenjeni i preporodjeni. Ako vam se učini da bi ovi saveti mogli biti korisni za vas, onda morate uvežbavati tačku po tačku, polako i smotreno, danima, mesecima, pa i godinama, sve dok ne osetite, da je vaša ličnost asimilirala neke od pomenutih osobina.

A na pitanje u kojoj sam meri JA uspeo ove savete da primenim na sebe, odgovaram vam ovim poučnim stihovima:

"Ponašaj se lepo", reče otac sinu,
"Ponašaj se lepo, da te jadi minu!"
A baksuzni sinak karta se i pije,
Otac mu je savet dao, ali primer nije..!

"Svaki stepen razvoja dece i mladih ljudi ima specifične zahteve i potencijale, a vaspitne mere treba da te dinamične tendencije prate, podržavaju i razvijaju. To se danas uopšte ne radi. U gimnaziji ili osnovnoj školi dešava se svašta, samo ne ono što je omladini potrebno. Zašto? Zato što je DRŽAVA uzela stvari u svoje ruke. Ona vidi pred sobom činovnike, bankare i oficire. Cilj je da se mladi čovek što pre uvede u život. Najkraći put se smatra najboljim za snalaženje u životu, a u stvari taj je put doveo do vaspitne katastrofe našeg vremena."

Elisabeth Klein: *Menschengemässe Erziehung als Zeitvorderung* (Vaspitanje prilagodjeno čoveku kao zahtev vremena).
Novalis Verlag AG 8200, Schaffhausen, Switzerland, 1976

NAŠLI SMO AUTORA !

I vi i vaše kolege iz prethodne generacije se dobro sećate kako sam sve vas kumio i molio da mi pomognete u identifikovanju nepoznatog genija koji je radio one fantastične priloge u "Dnevnom telegrafu" sa temom "Da li ste normalni ?". Moj prvi susret s njim je bio preko one neverovatne slike koju sam bestidno pozajmio, pokrstio u "Dobro došli kod Čika Mike" i objavio u br.8 ovog našeg skromnog biltena (Sl.1).

Sl.1

Iskreno govoreći, bio sam ubedjen, imajući u vidu da je slika bez potpisa (bar ja ga nisam uočio), da su momci iz redakcije raubovali nekog stranog autora nove generacije (ja, na žalost u tom pogledu još uvek živim u neolitu, vezujući je za Rajzera, Volinskog, Sempea i Kabia). Medjutim, moram priznati da bih, čak i da sam znao da se radi o našem autoru uradio isto, slično onom lopovu, koji je zdipio Mona Lizu iz Luvra, jer prosto nije mogao da živi bez nje. Još veći sam poštovalac (reč "obožavalac" malo "bljak" zvuči) nepoznatog autora postao nakon susreta sa dvoje slatke i mile dečice sa jedne od narednih karikatura, očigledno, istog autora, a u istom "Dnevnom telegrafu", opet bez potpisa što s obzirom na to kako je završio siroti urednik, ne bi trebalo nikoga da čudi (Sl.2).

Sl. 2

A onda, pre nekoliko dana, dodje nam jedno dete na časove i donese novu i neponovljivu knjigu nad knjigama pod nazivom "Škola", prepunu lepih slika. Bilo nam je odmah jasno da je njihov autor onaj koga tražimo već godinu dana. Autor se zove:

Dobrosav Bob Živković

i molim vas da to ime dobro zapamtite, jer će se ono sve češće čuti.

Na žalost, do G.Živkovića nije lako doći, jer bi ga, kada bi njegova adresa bila dostupna svakoj budali, obo-

smima, idejama, izjavama simpatija i kojekakvim bljuzgarijama. Mudri ljudi iz "Kreativnog centra" (koji je izdavač ove poučne kniige o kojoj osnovne informacije dajemo na poslednoj strani) su postavili neprobojnu barijeru izmedju G. Živkovića i ostalog sveta (verovatno na njegov opravdani zahtev), tako da smo mu preko njih poslali sve brojeve našeg biltena zajedno sa pismetom u kome ga, sada kad znamo ko je autor, molimo za izvinjenje zbog neovlašćene pozajmice, a koristimo priliku da mu se i na ovom mestu zbog toga JAVNO IZVINIMO. Nadamo se da mu je pismo sa materijalima i predato i da nije završilo u najbližem kontejneru.

Zašto na tom izvinjenju toliko insistiramo, kao da je ovaj naš mali i interni biltenčić, neko značajno visokotiražno javno glasilo? Zato, dragi moji, što vas od prvog dana vašeg boravka na ovom tečaju učim nekom profesionalnom poštenju i poštovanju tudjih autorskih prava, bez obzira da li se radi o arhitektima, književnicima, ili karikaturistima i dizajnerima, pa nije red da se sad JA ponašam kao svi oni ciketani kojih je ova zemlja, dao Bog, prepuna. Pričao sam vam kako se moje nekorektne i nečasne kolege kao lešinari okupljaju oko mojih zgrada u želji da ih nadgrade i preotmu, iako sam, hvala Bogu, još živ i aktivan i kako ih takvo ponašanje svrstava u kategoriju običnih gnjida. Nadamo se, dakle, da će G. Živković shvatiti:
a/ da zaista pojma nisam imao ko je autor a, kako se kaže, "pusto maslo i psi loču",
b/ da je iskušenje bilo preveliko (kao kada na ulici nadjete novčanik sa puno, puno para),
c/ da je naše izvinjenje iskreno i da bi smo bili počastvovani da u okviru naših skromnih mogućnosti, s njim uspostavimo i neku odgovarajuću konkretnu saradnju.

I vi i ja bismo svakako voleli da lično upoznamo G. Živkovića, ali on je dobro sakriven i njegove se slike ne pojavljuju u javnosti. A da li baš? E, pa da bismo došli do njegovog lika, valja poći još od Rane renesanse. Pogledajmo poznatu sliku Sandra Botičelija (1445-1510) "Poklonjenje mudraca", na kojoj je u stvari prikazana cela porodica Mediči, dok je autor sam sebe naslikao u DONJEM DESNOM UGLU. Zumirajmo njegov portret i upoznajmo jednog od najvećih slikara Rane renesanse. (Sl.3)

A onda pogledajmo još poznatiju vatikansku fresku Rafaela Santi-a (1483-1520) "Atinska škola", gde je prikazana gomila autorovih savremenika i bez mnogo razmišljanja zumirajmo DESNI DONJI UGAO. Razume se, bez greške nalećemo na Rafaela lično i sada smo sve više uvereni da će nas sindrom DONJEG DESNOG UGLA dovesti i do G. Živkovića. (Sl.4)

Uzmimo sada u ruke kultnu knjigu "Škola" i pogledajmo da li se u njoj nalazi slučajno neki grupni portret odraslih osoba, bez obzira što je knjiga posvećena deci. Nalazi se, razume se, i to na poslednjoj strani (str. 78) pod nazivom "20 godina mature". Zumirajte kao i do sada DONJI DESNI UGAO i odmah ćete zapaziti jednog mrgodnog crnog gospodina sa kapuljačom (kao El Greko) sa stripovima i olovkama u rukama. Pa, dosta su visoke šanse da je TO G. Živković, a ako kojim slučajem i nije, mi ćemo se ponašati kao da

Sl. 3
Sandro Botičeli: Poklonjenje mudraca
Galerija Uffici, Firenca

Sl. 4
Rafael Santi: Atinska škola
Vatikan, Rim

jeste, sve dok nam se ne ukaže prilika i da ga lično upoznamo. (Sl.5)

Knjiga "Škola" je postala sastavni deo lektire našeg tečaja i pobrala nepodeljene ovacije, i to posebno u pogledu ilustracija (jer smo mi, ipak, usmereni pre svega na vizuelne informacije), tako da naši polaznici izražavaju žarku želju da upoznaju i druge radove G. Živkovića. Ukoliko G.Živković bude zainteresovan, mi bismo se veoma radovali da u jednom od sledećih brojeva ovog Biltena damo širi prikaz njegovog opusa, a u svakom slučaju, poželimo mu svi zajedno mnogo sreće i uspeha u daljem radu.

Sl. 5
Slobodan Bob Živković: 20 godina mature
Knjiga "Škola", Kreativni centar, Beograd 1999

ILUSTROVANI TESTOVI IZ ISTORIJE ARHITEKTURE

Izvor: http://www.greatbuildings.com

Kao što smo i obećali, u ovom broju vam dajemo 48 sličica poznatih objekata iz raznih perioda, sa molbom da polako i pažljivo odgovorite na postavljena pitanja. Brojeve date uz slike treba povezati sa odgovarajućim slovima, imenima ili podacima.

1/
Broj svake slike povežite sa slovom uz odgovarajući stilski period i to:

A - Neolit
B - Stari Egipat
C - Kritsko-mikenski period
D - Klasična Grčka
E - Helenizam
F - Etrurija
G - Rim
H - Staro hrišćanstvo
I - Vizantija
J - Preromanika
K - Romanika
L - Gotika
M - Rana renesansa
N - Zrela renesansa
O - Pozna renesansa (manirizam)
P - Barok i rokoko
Q - Istoricizam (klasicizam, neoklasicizam, eklekticizam, neogotika, i sl.)

Uz jedno slovo može da ide više brojeva, a neka slova neće uopšte biti pokrivena.

2/
A sada pokušajte da brojeve uz slike smestite uz odgovarajuće nazive objekata:

- Villa Rotonda, Vićenca
- Crkva Sv. Petra, Rim
- Katedrala Sv. Pavla, London
- Piramide u Gizi, Egipat
- Monticello House, USA
- Partenon, Akropolj, Atina
- Panteon, Rim
- Opera, Pariz
- Erehteion, Akropolj, Atina
- Hram Luksor, Teba, Egipat
- Crkva Notre Dame, Pariz
- Crkva Sv.Karla Boromejskog, Beč
- Palata u Knososu, Krit
- Stonhendž, Engleska
- S-te Chapelle, Pariz
- Slavoluk Septimija Severa, Rim
- Trg Campidoglio, Rim
- Hram Hatšepsut, Deir El Bahari
- Hramovi u Pestumu
- Zgrada Parlamenta, London
- Lavlja kapija, Mikena
- Katedrala, Piza
- Amfiteatar,Epidaurus
- Galerija V.Emanuello, Milano
- Hram Karnak, Teba, Egipat
- Manastir Simona Petra, Atos
- Koloseum, Rim
- Bolnica napuštene dece, Firenca
- Banqueting Hall, London
- Erehteion, Akropolj, Atina
- Westminsterska opatija, London
- Luvr, istočno krilo, Pariz
- Aja Sofija, Konstantinopolj
- Kapela Pazzi, Firenca
- Kapitol, Wašington, USA
- Crkva Sv. Marka, Venecija
- Univerzitet Virdžinija, USA
- Palazzo Farnese, Rim
- Palazzo Chiericatti, Vićenca
- Konstantinov slavoluk, Rim
- Trg Sv.Petra, Rim
- S.Stefano Rotondo, Rim
- Katedrala u Durhamu, Engleska
- Katedrala, Firenca
- King's College Chapel, Cambridge
- Katedrala u Orviettu
- Hram Nike, Akropolj, Atina
- Forum, Rim

3/
Medjutim, igra još uvek nije gotova. Sada ćete pokušati da uz broj svakog objekta dopišete i ime njegovog autora:

- Lord Burlington (R.Boyl)
- Andrea Palladio
- Jochan Fischer von Erlach
- Senmut
- Filippo Brunelleschi
- Thomas Jefferson
- Michelangello Buonarroti
- Christopher Wren
- Isidor i Antemios
- Charles Garnier
- Inigo Jones
- Burry i Pugin
- Iktinos i Kalikrates
- Pierre Lescot
- Gianlorenzo Bernini

Nemojte sve ovo raditi odjednom, već nekoliko dana sa malim razmacima, onda ćete više zapamtiti. Hvala!

ILUSTROVANI TEKSTOVI IZ ISTORIJE ARHITEKTURE (1)

Brojeve uz slike unesite u odgovarajuće rubrike upitnika

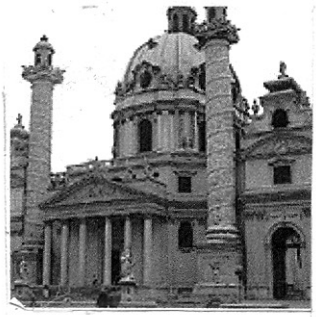

01

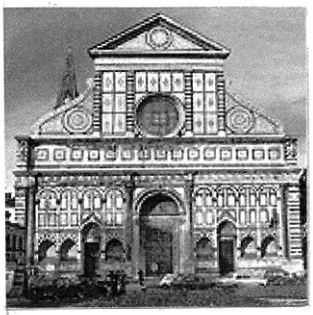

02

03

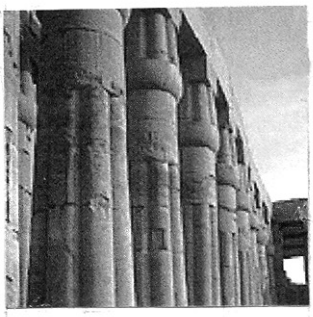

04

05

06

07

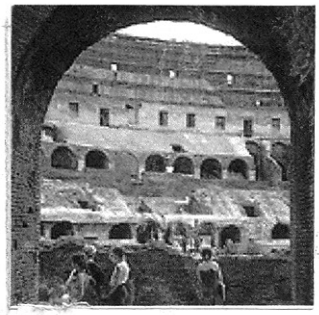

08

09

10

11

12

13

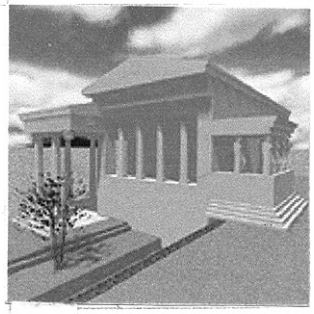

14

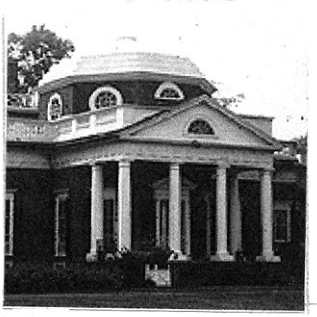

15

16

ILUSTROVANI TEKSTOVI IZ ISTORIJE ARHITEKTURE (2)

Brojeve uz slike unesite u odgovarajuće rubrike upitnika

17

18

19

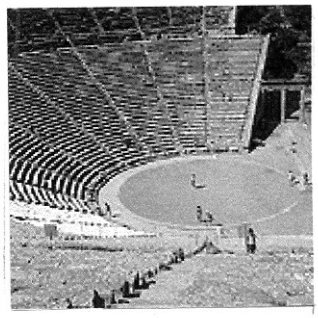

20

21

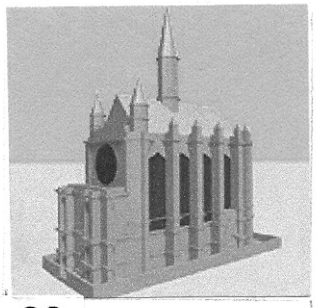

22

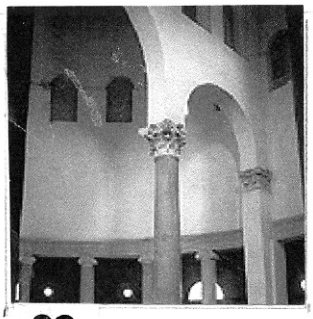

23

24

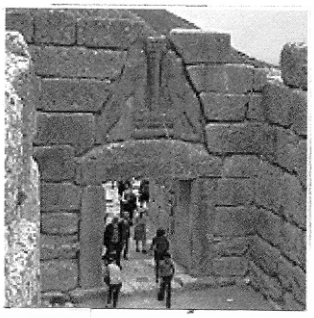

25

26

27

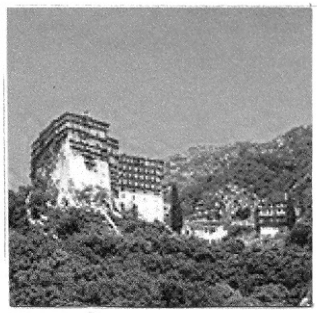

28

29

30

31

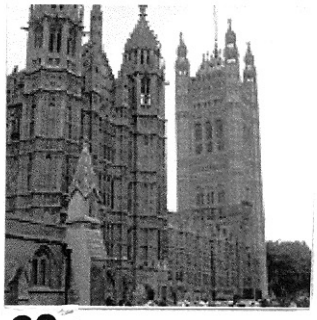

32

ILUSTROVANI TEKSTOVI IZ ISTORIJE ARHITEKTURE (3)

Brojeve uz slike unesite u odgovarajuće rubrike upitnika

33

34

35

36

37

38

39

40

41

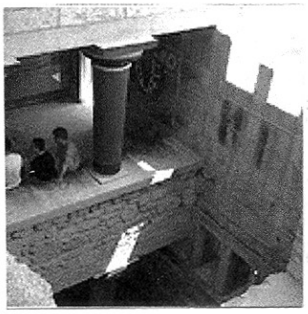

42

43

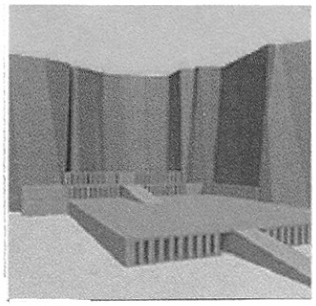

44

45

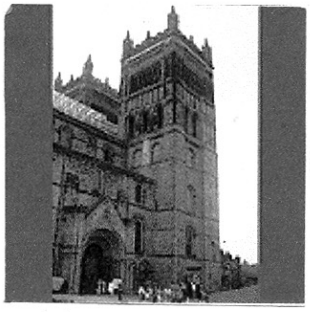

46

47

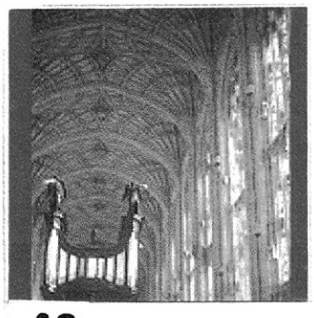

48

EVO PRAVE KNJIGE !

Kada nam je jednog jutra jedna učenica donela na uvid knjigu "Škola", svi smo se povaljali od smeha i dugo nismo mogli da počnemo sa radom. Knjiga je išla od ruke do ruke, čitalo se malo u sebi, a više glasno uz povremene nekontrolisane eksplozije veselja. Jes' da je knjiga namenjena mladjem uzrastu, ali se ispostavilo da je i maturanti dobro razumeju. Izgleda da se nastavnici u osmoljetki i gimnaziji mnogo ne razlikuju. Nije lako zadržati kontinuitet duhovitosti tokom 80 strana, ali autorka teksta Jasminka Petrović i autor ilustracija Dobrosav-Bob Živković su u tome potpuno uspeli, dok je osnovni koncept zamislila Ljiljana Marinković direktorka Kreativnog centra, izdavača ove zavodljive i ni malo naivne knjige. Svima nam je jasno da su prikazani likovi, kako djaka tako i profesora, tetkica, domara i drugih, samo odraz jednog devijantnog prosvetnog (a možda i nekog drugog) sistema koji, planski ili spontano, zatvara mišljenje mladih ljudi u želji da ih pretvori u poslušne i lojalne gradjane, uvek spremne da daju caru carevo a Bogu božje (da ne bi videli svoga Boga!). Ispod skrame duhovitih i majstorski ilustrovanih definicija i tipova, naziru se zastrašujuće dubine sunovrata jedne vesele i neiskvarene mladosti u beznadje srednjih godina oličeno u krešćendu knjige – 20-godišnjici mature.

U mraku promašenih ili fizički i duhovno deformisanih četrdesetogodišnjaka, jedinu svetlu tačku sa dna Pandorine kutije, koja uliva neku, kakvu takvu nadu, predstavlja čudesan lik čudaka-ludaka sa olovkama (kreativac) i stripom u ruci, u kome nam se prividja ličnost samog ilustratora. Posebno rastužuje profesorska galerija svojom beznadežnom verdostojnošću. Pred nama defiluju luzeri, osvetnici, senilci (veoma ih dobro razumem), sadisti, mazohisti, diktatori, sumanuti, pijandure, štreberi, ulizice i drugi kukavci kukavni, da bi sudelovali u formiranju ulizica, antihrista, alapača, siledžija, zombija, tužibaba, picajzli, propaliteta i ostalih debila. Ne smemo kriviti ni jedne ni druge, svi su oni nevoljni sastojci čorbe u kojoj se krčkaju, društva duboko zaglibljenog u duhovnu entropiju, društva u raspadu, bez vrednosti i perspektiva, bez vere i motivacije.

Pa ipak, ipak..., možda nije baš sve propalo ! Možda ispod pepela ipak tinja i po koja iskra. Tinja itekako i to je iskra duha, inata i one tipične srpske sprdnje koja daje snagu da se preživi i onda kada izgleda da su sve ladje potonule. Takvu iskru predstavlja i ova pametna, duhovita i višeslojna knjiga. Prvo se dobro ismejte (smejao sam se i ja), zatim se zamislite i proniknite u njene dubine, i na kraju promislite da li VI na neki mali i skroman način možete pomoći da se ovaj proces duhovne entropije uspori, zaustavi, pa čak možda i preokrene u pravcu negentropije. Šta mislite, da li je možda i ovaj naš tečaj arhitekture (i svačega uz arhitekturu) jedan mali pomak u tom pravcu?

Sad bilo kako bilo, stvari će ići svojim tokom, a meni neka bude dozvoljeno da u ime svih nas sa ovog tečaja, uputim srdačne čestitke timu zaslužnih aktera: zamisliocu knjige Ljiljani Marinković, autoru teksta Jasminki Petrović i autoru ilustracija Dobrosavu Bobu Živkoviću, uz želju da intenzivno nastave sa svojim plemenitim poslom. (M.Č.)

Adresa izdavača: Kreativni centar, Beograd, Ljube Stojanovića 38a, Tel. 768.865, Mail:kcbooks@EUnet.YU

U OVOM BROJU :

- Novogodišnja anketa str. 1
- Ilija Gligorijević : Arhitektura danas str. 5
- Aleksandar Djokić i Miloš Čanak Stambena zgrada na Banovom Brdu u Beogradu str. 26
- Mihailo Čanak: O otvorenim mišljenju u arhitekturi str. 32
- Našli smo Autora ! str. 44
- Ilustrovani testovi iz Istorije arhitekture str. 48
- Evo prave knjige ! str. 52
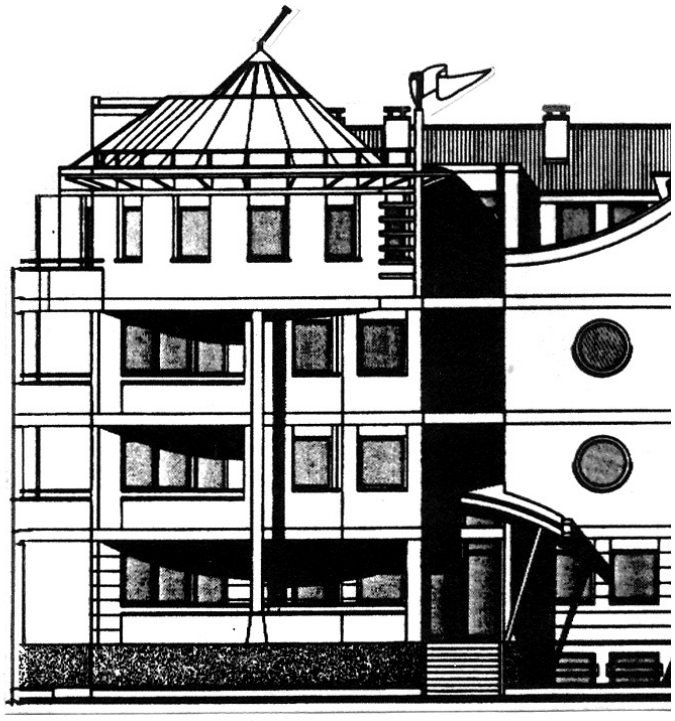
IZDAVAČ: Biro sa arhitektonsko projektovanje, istraživanje i edukaciju "ARD", Beograd, Zmaj Ognjenog Vuka 4
Tel.: (011) 36.91.787, EMail: smika@EUnet.yu
Urednik: Dr. Mihailo Čanak, dipl.ing.arh.
Ovaj broj je umnožen u 100 primeraka i distribuira se besplatno svim polaznicima Pripremnog tečaja za studije arhitekture i poslovnim prijateljima Biroa "ARD".
Beograd, januar 2000